

OBÁL BÉLA, A MAGYARORSZÁGI SZLOVÉNEK KORMÁNYBIZTOSA

ÉLETRAJZÖSSZEGZÉS, VALAMINT A TEOLÓGUSBÓL LETT KORMÁNYBIZTOS ÉS VAS VÁRMEGYEI FŐISPÁN, MAJD NÉPBIZTOS 1918–1919. ÉVI KORMÁNYZATI SZEREPKÖRÉNEK ISMERTETÉSE

■ Göncz László

BEVEZETŐ

A mikor Károlyi Mihály (1875–1955) kormánya 1918 novemberében kényszerhelyzetben, a magyar területi integritás legalább részbeni megőrzése érdekében – ami utólag, főképpen a passzívnak minősíthető, határozatlan és elenyészően csekély katonai ellenállás miatt illúzióknak bizonyult – a korábbi évtizedek kisebbségi politikáján változtatni próbált, a kisebb lélekszámú közösségekre, közöttük a vasi és zalai szlovénokra is jobban odafigyeltek. A szlovén közösség felé irányuló politikai lépések megtételéhez és koordinálásához e feladatra alkalmas személyre volt szükség. Adódik a kérdés, hogy miért került a kormány látókörébe éppen a Vas vármegyéből származó Obál Béla (1882–1951), miért éppen ő lett a végrehajtó hatalom részéről e feladattal megbízott kormánybiztos. Előrevetítve ismertetjük, hogy e tisztség betöltésénél szerepe volt annak, hogy Obál – amint az anyakönyvi adataiból és más forrásokból kiderül – szlovén származású volt, és a többségében szlovénok lakta Muraszombati járásban, Vashidegkúton (ma: Cankova, Szlovénia) szüle-

tett.¹ Csakhogy hasonló adottságokkal többen is bírtak, például az úgyszintén Vashidegkúton született Pável Ágoston (1886–1946), a későbbi neves nyelvész és szerkesztő, aki néhány nappal Obál kinevezése után úgyszintén jelezte közreműködési készségét Jászi Oszkár-nak (1875–1957), a Magyarországon élő nemzetek önrendelkezési joga előkészítésével megbízott tárca nélküli miniszternek.² Azokban a napokban, mint esetleges kormánybiztosjelölt, a Mura menti állapot és a szlovén kisebbség helyzete tanulmányozásával a belügyminisztérium megbízásából Weiss Konrád, a MÁV alkalmazottja is foglalkozott, Ostffy Lajos (1876–1944) főispán pedig Batthyány Zsigmondot (1891–1966) javasolta a kor-

¹ Magyar Nemzeti Levéltár (továbbiakban: MNL) Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára (továbbiakban: GYMSM SL). XIV. 66. Obál Béla iratai (továbbiakban: XIV. 66). I/1 Obál személyére vonatkozó okmányok (továbbiakban: I/1). A bodóhegyi evangélikus gyülekezet anyakönyvi kivonata, 252/1949.

² MNL Országos Levéltára (továbbiakban: OL) K 40. Miniszterelnökségi levéltár – Magyarországon élő nemzetek önrendelkezési joga előkészítésével megbízott tárca nélküli miniszter (továbbiakban: K 40.) Pável Ágoston levele Jászi Oszkár miniszternek. 4. doboz. 1919-XII. 277.

mánybiztosi tisztségre. Jászi azonban Obál Bélát szemelte ki és javasolta a kormánynak, azaz a belügyminiszternek a „vend ügyeket” koordináló kormánybiztosi posztra.³ A származás és a helyismeret mellett a nemzetiségi miniszter (így emlegették a napi szóhasználatban Jászit) javaslatánál Obál Béla világnézete és politikai szemlélete, valamint a miniszterhez fűződő ismeretsége lehetett a mérvadó. Erre utal az is, hogy Obált kormánybiztosi kinevezése után néhány héttel Vas vármegye főispánjának úgyszintén kinevezték, ami bizonyítja, hogy a legbefolyásosabb körökben nagy volt a támogatottsága.

Előrevetíthetjük, hogy Obál Béla kormánybiztosként maradéktalanul teljesítette a hozzá fűzött reményeket. A magyar nyelvterületen vend közösségként emlegetett etnikum szlovén voltát nem vitatva, a többek által hangoztatott ún. vend elméletet alapvetően mellőzve – csupán az érintett közösség megnevezésénél maradt meg Obál kommunikációjában a „vend” terminus – ő ténylegesen a szlovén nemzeti alapú önkormányzatiság lelkes támogatójává és szervezőjévé vált Magyarország keretében. Hogy a tervei – Mura vármegye, szlovén autonómia – nem valósultak meg, nem rajta múlt, autonómiajavaslatának nyelbeütését a Tanácsköztársaság kikiáltása, valamint a kommunista irányítású tanácsállam nemzet- és nemzetiségelmélete akadályozta meg. A későbbi hónapokban pedig a mai Muravidék területének a délszláv királysághoz csatolása miatt amúgy is okafogyottá vált a nemzeti alapú szlovén autonómiaterv.

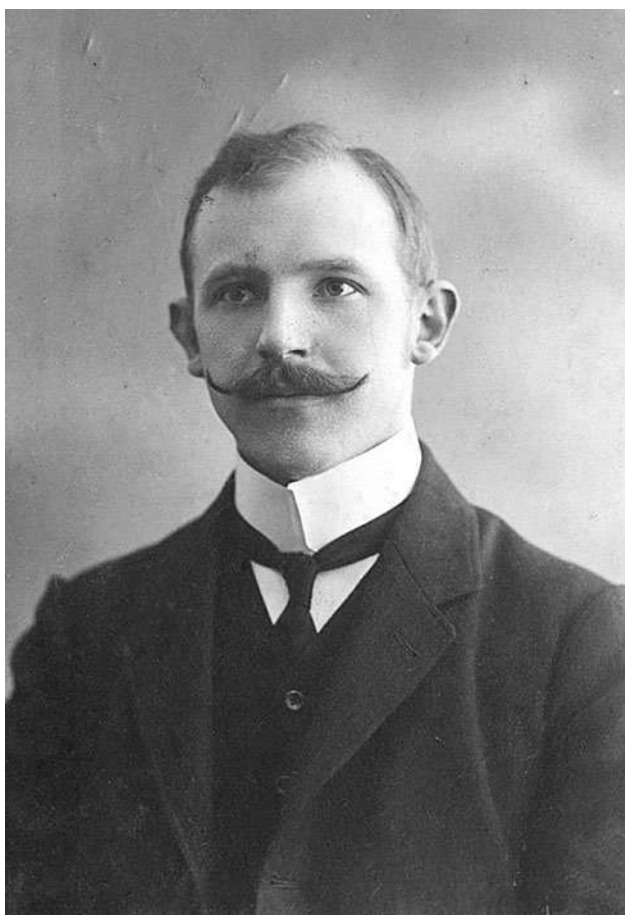
³ MNL OL K 40. Weiss Konrád 1918. december 7-ei távirata Jekel Péter miniszteri tanácsosnak; Jászi Oszkár miniszter Weiss Konrád idézett táviratának tartalmával összefüggő értesítése Jekel tanácsosnak. 1918-XII. 730.

Ami Obál Béla általános világnézeti és politikai magatartását illeti, hozzá hasonló pálfordulást aránylag kevés személynél tapasztalunk a tágabb nyugat-dunántúli régióban, annak ellenére, hogy a Magyarország esetében több vonatkozásban ellentmondásos első világháború utáni időszak a melegsége lehetett az ilyen jelenségeknek. Az eperjesi (ma: Prešov, Szlovákia) teológianárból és felszentelt evangélikus lelkészből – aki ugyan már fiatal értelmiségiként rokonszenvezett a 19. és 20. század fordulója utáni évek szociáldemokrata, majd szocialista nézeteivel, valamint a szabadkőművességgel – az első világháború végéig, majd főképpen a Károlyi-féle időszakban és a Tanácsköztársaság idején meggyőződéses kommunista, esetenként radikális baloldali nézeteket valló egyén lett, és ez az „identitása” feltehetően élete végéig megmaradt. (Az 1940-es évek második felében is nyilvánosan hangoztatta kommunista identitását). Obál Béla teljes életútjának, családi és baráti környezetének az eddiginél mélyrehatóbb elemzése a jelenleg ismerteknél konkrét választ adhatna világnézeti és egyéb változásairól, azonban éppen az említett szociális környezet aprólékos mozzanatai eddig eléggé ismeretlenek.

Tanulmányunkban – a teljesség igénye nélkül – összegezzük Obál Béla egykori eperjesi akadémiai tanár, későbbi kormánybiztos-főispán életrajzában eddig ismert fontosabb adatait és jellemzőit, valamint kormánybiztosi kinevezésének a körülményeit. Emellett összefoglaljuk Obál kormánybiztos-főispánnak – a Tanácsköztársaság idején népbiztosnak – a szlovén közösség nemzeti alapú megszervezésével és érdekérvényesítésével összefüggő tevékenysége fontosabb elemeit.

ADALÉKOK OBÁL BÉLA ÉLETRAJZÁHOZ

Obál Béla 1982. május 17-én a Vas vármegye egyik stájer határszéli településén, a Muraszombati járáshoz tartozó Vashidegkúton született. Édesapja, Obál Mihály helyi körjegyző volt, édesanyja, leánykori nevén Rahner Erzsébet, német gyökerekkel rendelkezett.⁴ Obál Béla alapskola-látogatásáról – ami 3-4 évig tarthatott – konkrét adatokkal nem rendelkezünk, azonban ismert, hogy az evangélikus gimnáziumot mint első évfolyamos diák az 1893/94-es tanévben Felsőlövön (ma: Oberschützen, Ausztria) kezdte látogatni.⁵ Az említett Felsőlövői Evangélikus Gimnázium éves értesítői alapján bizonyítható, hogy négy évfolyamot az említett tanintézetben fejezett be, ahol – a tanárok és a tantárgyak, valamint a diákok eredményei alapján következtetve – megfelelő alaptudásra és szemléletre, valamint kellő szintű nyelvismeretre tehetett szert. (Nyelvoktatás tekintetében magyart, németet és latint oktattak az intézményben.)⁶ Gimnáziumi tanulmányait Obál Béla a Soproni Evangélikus Líceum keretében működő főgimnáziumban folytatta, ahol az 5. osztálytól a 8. osztályig tanult. A főgimnáziumot az 1900/1901-es

Obál Béla portréja,
amely valamikor az 1910-es években készült
(Pomurski muzej Murska Sobota
– Muravidéki Múzeum, Muraszombat)

tanévben fejezte be jeles (kitűnő) érettségi eredménnyel.⁷ A sikeres gimnáziumi tanulmányok után Obál Béla az 1901/1902-es tanévtől az Eperjesi Evangélikus Akadémia teológiai részlegének volt a hallgatója.⁸ Nyolc szemeszter keretében sikeresen

⁴ MNL GYMSM SL XIV. 66. I/1. A bodóhegyi evangélikus gyülekezet anyakönyvi kivonata, 252/1949.

⁵ A felső-lövői ág. hitv. evang. nyilvános tanintézetek (tanítóképezde, gymnasium és al-reáliskola) értesítője az 1893/94. tanévről. Felső-Eőr, 1894. 48. p.

⁶ A felső-lövői á. h. ev. nyilvános tanintézetek (tanítóképezde, gymnasium, reáliskola és nevelőintézet) 50 éves fennállása alkalmából kiadott 1894/95. évi örömerősítője. Felső-Eőrött, 1895. 87. p.; A felső-lövői á. h. ev. nyilvános tanintézetek (tanítóképezde, gymnasium, reáliskola és nevelőintézet) 1895/96. évi értesítője. Felső-Eőrött, 1896. 36. p.; A felső-lövői á. h. ev. nyilvános tanintézetek (tanítóképezde, gymnasium, reáliskola és nevelőintézet) 1896/97. évi értesítője. Felső-Eőrött, 1897. 29. p.

⁷ A dunántúli ág. hitv. evang. egyházkerületi soproni lyceum államilag segélyezett főgymnasiumának és bölcsészet-theológiai főiskolájának értesítője az 1900/901. tanévről. Közléteszik. Gombocz Miklós, Poszvék Sándor. Sopron, 1901. (továbbiakban: Gombocz-Poszvék, 1901.) 75. p.

⁸ A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület eperjesi collegiumának értesítője az 1901–1902. iskolai évről. Közli Szlávik Máttyás. Eperjes, 1902. 43. p.

eleget tett a felsőfokú teológusképzés feltételeinek, valamint azzal párhuzamosan az említett akadémia jogi részlegén újszintén oklevelet szerzett. A záróvizsgát teológiából 1905 júniusában teljesítette.⁹ Obál megkedvelhette Eperjest, és mivel az ottani akadémia is igényt tartott a fiatal teológusra, az evangélikus egyház keretében működő felsőfokú intézményben maradt, mint annak fiatal asszisztense. Az oktatási kötelezettségek mellett a következő években, 6 félév során, a hallei egyetemen gyarapította tudását, ahol teológiát és filozófiát hallgatott. E jeles német tudományos intézményben 1909-ben doktori fokozatot szerzett, amelyet a Budapesti Magyar Királyi Tudományegyetemen honosított.¹⁰ Tudományos és tanári státusával kapcsolatban ismert, hogy Obál Béla 1907. szeptember 1-től a teológia-történet nyilvános rendkívüli tanára volt, az 1908. esztendő elején pedig habilitált egyetemi magántanári kinevezést nyert a törtelemtudomány terén. Szűkebb szakterületét a 16. és 17. század képezte, fő hangsúllyal a reformáció időszakára. (A habilitációs program fő opponense Ballagi Aladár (1853–1928) budapesti rendes egyetemi tanár volt).¹¹ A két felsőfokú képzési programot, a jogtudományt és a teológiát felkaroló eperjesi evangélikus akadémia rendkívüli tanárává 1909. november 16-án nevezték ki.¹²

⁹ A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület eperjesi collegiumának értesítője az 1905–1906. iskolai évről. Közléteszi Csegey Gusztáv. Eperjes, 1906. 29. p.

¹⁰ A Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem Almanachja az MCMXIII–MCMXIV. tanévre. Bp., 1914. 322. p.

¹¹ MNL GYMŚM SL XIV. 66. Obál tanári működésével kapcsolatos iratok II (továbbiakban: II.). Ballagi Aladár professzor Obál Béla egyetemi tanári habilitálására vonatkozó véleményének másolata. II/9.

¹² A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület eperjesi collegiumának értesítője az 1909–1910. iskolai évről. Közléteszi Szutórisz Frigyes. Eperjes, 1910. (továbbiakban: Szutórisz, 1910.) 35. p.

Obál Béla nem csak a teológia kiváló fiatal ismerője és segédtanára volt, hanem 1907. december 24-én evangélikus lelkésszé is felszentelte őt Miskolcon Zelenka Pál (1839–1910), a körzeti evangélikus püspöki kerület püspöke. Eperjes és környéke ugyanis a miskolci székhelyű evangélikus püspöki kerülethez tartozott.¹³ Obál konkrét lelkészi tevékenységére vonatkozó adatok után nem kutattunk, azonban az eperjesi akadémia évi értesítői alapján ismert, hogy az I. eperjesi evangélikus gyülekezet segédlelkészeként tartották számon.¹⁴

Obál Béla gyermekkoráról kevés adattal rendelkezünk, a diákevekre vonatkozó források azonban már néhány fontos jellemvonásáról és érdeklődési köréről tanúskodnak. Muzikalitása feltétlenül kiemelendő, hiszen cimbalmon aktívan játszott, valamint zeneszerzéssel is próbálkozott, és zenei műsorok szervezéséből is kivette a részét. A Soproni Evangélikus Főgimnáziumban az ifjúsági zenei egyesületnek a titkára volt. Az említett intézményben eltöltött négy esztendő során az ünnepi rendezvények műsorában Obál cimbalomjátéka gyakorta szerepelt. Az utolsó, 8. gimnáziumi évfolyamban saját szerzeményét, a *Magyar ábránd* című darabot adta elő.¹⁵ Zenei tevékenysége az eperjesi tanulmányai során is folytatódott. Diákként Obál Béla sporttal – atlétikával és gimnasztikával – is foglalkozott; a soproni főgimnázium képviselőjében, egyebek mellett, 1901-ben részt vett az ifjúsági csoportok budapesti országos versenyén.¹⁶ Szervezési készségét és

¹³ Hírek. Papszentelés. = Ellenzék. A miskolci Függetlenségi és Negyvennyolcas Párt Hivatalos Közlönye, 1907. dec. 24. 3. p.

¹⁴ A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület eperjesi collegiumának (főiskolájának) értesítője az 1911–1912. tanévről. Közléteszi Obetkő Dezső. Eperjes, 1912. 44. p.

¹⁵ Gombocz–Poszsvék, 1901. 93. p.

¹⁶ Gombocz–Poszsvék, 1901. 41. p.

széleskörű érdeklődését bizonyítja, hogy – akárcsak a gimnáziumi évek során – az eperjesi akadémia hallgatójaként az említett intézmény keretében működő egyesületek képviselője, valamint a különböző diáktestvérségek állandó viselője volt. A történelmi Felvidék, azaz a mai Szlovákia keleti területeire évfolyamtársai részére több szakmai jellegű és egyéb kirándulást szervezett.¹⁷

A fiatal Obál szorgalma és szakmai sikerei miatt is felhívta magára a figyelmet, hiszen már a tanári pályája első éveiben több jelentős tanulmány és kiadvány fűződött a nevéhez. Ennek ismeretében nem meglepő, hogy az 1908. augusztus 6-a és 14-e között Berlinben zajló rangos nemzetközi történészkonferencián, több kimagasló magyar egyetemi tanár mellett – Fejérfalvi László (1857–1923), Hampel József (1849–1913), Marczali Henrik (1856–1940), Szádeczky Lajos (1859–1935) és mások – ő is részt vett. Részvételeire bizonyára kihatással volt akkori jelenléte a hallei egyetemen, ami Obál szempontjából nem csökkenti annak jelentőségét, mert a konferencián lehetőséget kapott a magyar múlt történeti fejlődésének alapvonásait és államjogi természetét taglaló, *Die Ungarn von Árpád bis auf Franz Josef I.* című német nyelvű tanulmánykötete 2. kiadásának a népszerűsítésére.¹⁸ Később, az eperjesi akadémia meghatározó tanáráként folyamatosan felfelé ívelt a pályája. Kollégái körében elismerésnek örvendett, ezért, egyebek mellett, több éven át a tanári tanács titkári teendőit is ellátta. E feladatkör kellő precizitást és időt igényelt, hiszen például csak az 1917/18-as tanévben 17 testületi ülést kellett neki előké-

szíteni és jegyzőkönyvezni.¹⁹ Obál a teológia tárgykörébe tartozó tantárgyakat illetően folyamatosan vizsgabizottsági tag vagy elnök volt, emellett az evangélikus vallási felekezet keretében megnyitvánulós tudományos tevékenység országos és nemzetközi programjainak is meghatározó közreműködője, és szervezőjeként is kitűnt. Irodalmi, főképpen közírói tevékenysége úgyszintén említésre méltó. Az utóbbit a Protestáns Magyar Irodalmi Társaság is elismerte, egyebek mellett a szervezet választmányába választották. A berlini főiskolai és egyetemi tanárok egyesületében és a hallei székhelyű Tübingiai-Szász Történeti Társulatban is állandó tagságot vállalt.²⁰

Németországhoz fűződő tanulmányi időszakával függ össze, hogy már 1909. december 13-án az ő elnöklétével tartotta meg újraalakuló ülését a több évszázados hagyományokkal rendelkező Hallei Magyar Egylet, amely az ottani felsőfokú intézményekben tanuló magyar diákokat karolta fel.²¹ Obál tanulmányai folytatása céljából, valamint a hallei egyetem keretében működő magyar könyvtár rendezésére 2.500 korona támogatásban részesült a vallás- és közoktatásügyi minisztérium részéről. Ennek alapján az eperjesi akadémia vezetősége engedélyezte neki, hogy 1909. május 1-től 1910. február 1-ig folyamatosan Halleban tartózkodhasson.²² Ő már a korábbi, rövidebb időtartamú németorszá-

¹⁹ A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület eperjesi collegiumának értesítője az 1917/18. tanévről. Közzeteszi Draskóczy Lajos. Eperjes, 1918. 21. p.

²⁰ A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület eperjesi collegiumának értesítője az 1915/16. tanévről. Közzeteszi Szutórisz Frigyes. Eperjes, 1916. (továbbiakban: Szutórisz, 1916.) 28. p.

²¹ Magyar Egylet Halleban. = Pesti Hírlap. 1909. dec. 19. 10. p.

²² A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület eperjesi collegiumának értesítője az 1908–1909. iskolai évről. Közzeteszi Szlávik Mátyás. Eperjes, 1909. 22. p.

¹⁷ A tiszai ág. hitv. ev. egyházkerület eperjesi collegiumának értesítője az 1904–1905. iskolai évről. Közzeteszi Raffay Ferenc. Eperjes, 1905. 35. p.

¹⁸ Magyarok a történeti kongresszuson. = Budapesti Hírlap, 1908. aug. 15. 9. p.

gi tanulmányútjai során mélyrehatóan kutatta a hallei magyar könyvtár állományát, és felismerte, hogy rendkívül értékes, a korábbi századokban létrejött kiadványokkal, néhány esetben elveszettnek hitt művekkel rendelkezik. Az utóbbiak közül négyről összefoglaló jellegű ismertetőket készített,²³ melyeket, az eredeti szövegekkel együtt, *Hungarica Vitenbergensia. Libri unici ex bibliotheca nationis hungaricae universitatis Halensis cum Vitebergensi consociatae* (Halis Saxonum) címmel 1909-ben megjelentetett.²⁴ A fiatal kutató eredményes munkáját és szorgalmát rangos szakmai körökben is elismerték, egyebek mellett a Századok folyóiratban, ami országos szinten öregbítette hírnevét.²⁵ A Huszadik Század folyóiratban Obál német nyelvű vállástörténeti művét, a *Die Religionspolitik in Ungarn nach dem westfälischen Frieden der Regierung Leopold I.* című, Halléban napvilágot látott kiadványt méltatták, amely a doktori disszertációjának kiegészített változata volt.²⁶ E recenzió említése azért is fontos, mert az idézett folyóirat szerkesztője Jászi Oszkár volt, tehát a kapcsolatuk Obállal már 1912-ben is valamilyen szinten fennállt.

Obál Béla kiváló német nyelvtudással bírt, hiszen az anyanyelve a német

volt, valamint tanulmányai során – Felsőlövön, Sopronban és Eperjesen, valamint főképpen Halléban – ez a nyelv a magyarral legalább azonos szintű hangsúlyt kapott. Ennek ismeretében nem számít meglepésnek, hogy az eperjesi teológiai akadémián, a teológiatörténeti tantárgyak mellett, heti két órában a német nyelv alapismereteit mind a négy évfolyam diákjai számára ő oktatta,²⁷ emellett azonban a jogi karon is német nyelvet tanított.²⁸ Obál Bélát a kormány által kinevezett országos felügyelőként, valamint érettségi vizsgálobiztosként – akiket általánosan elismert egyetemi és főiskolai tanárok közül neveztek ki – azokba a jó hírnevű, az evangélikus felekezet égisze alá tartozó gimnáziumokba küldték ki, melyek többségének oktatási nyelve jelentős mértékben a német volt, illetve a németek által lakott területen, vagy annak a peremvidékén működtek, ami úgyszintén bizonyítja Obál kiváló német nyelvi kompetenciáit (Felsőlövő, Bonyhád, Rimaszombat (ma: Rimavská Sobota, Szlovákia) stb.).²⁹

A szlovén irodalmi nyelvet azonban Obál kevésbé ismerhette, bizonyára csak a Mura menti szlovén (vend) nyelvjárást beszélte, mivel tíz éves koráig az említett nyelvjárási környezetben élt. Erre lehet következtetni a bevezető részben már idézett Pável Ágoston leveléből, amelyet Jászi Oszkárnak címzett, és amelyben – mivel észlelte, hogy „akadtak alakok, kik soha a néppel, nyelvével, sorsával nem törődtek, megvetették, nyelvét is alig-alig ismerik, a stájer és karintiai nyelvet és viszonyokat pedig éppenséggel nem” – felajánlotta közreműködéséi készségét az új hatalomnak. A levélben Pável arra utalt, és ezzel az akkor

²³ A négy mű címe, valamint megjelenésük helye és éve: 1/ *Gratiarum actio cum adiuncta precatone... Debreczen, 1597*, 2/ *A Varadi siralmas Tömlötnek fenekén nyomorgó Magyar Raboknak keserves rabságokat egy keresztény így sirattya e Versekben*, 3/ *Felvinczi György: Igen szép Historia; avagy Példa az Jerusalemből Jerichóban menő Tolvajoktól meg-sebesítettett embernek állapotjáról. Lótsén, 1689*, 4/ *Az Szikszai Templomon gyakorlott Istennek itéleti. Lótsén, 1694.*

²⁴ Különfélék. Béla Obál: *Hungarica Vitenbergensia = Magyar Nyelv*, 1910. 3. sz. 134–135. p.

²⁵ *Történetíróink munkássága. = Századok*, 1909. 3. sz. 253–254. p.

²⁶ Könyvszemle. Obál Béla dr.: *Die Religionspolitik in Ungarn nach dem Westfälischen Frieden während der Regierung Leopold I. = Huszadik Század*, 1912. 2. sz. 847. p.

²⁷ Szutórisz, 1916. 29. p.

²⁸ Szutórisz, 1910. 43. p.

²⁹ *Budapesti Közlöny*, 1914. 98. sz. 4. p.; *Budapesti Közlöny*, 1915. 105. sz. 4. p.; *Budapesti Közlöny*, 1916. 95. sz. 5. p.

már kormánybiztossá kinevezett Obálra gondolhatott – akivel egy településen születtek, ezért valamennyire ismerheték egymást –, hogy a szlovénok sorsát egyengetni szándékozók csak „véletlenül születtek ott a vend ugaron, de nem is vend anyától”, hogy Obál Béla szlovén nyelvismerete hagyott maga után kivetnivalót. Ezzel szemben Pávelnak az a feltételezése – ha az idézett levelében tényleg Obálra gondolt, név szerint ugyanis nem említette – megkérdőjelezhető, hogy a szlovén kérdésnek a „*csődbe juttatására*” törekedett volna, akárcsak az a felvetése is, hogy célja lett volna, hogy a Mura mentén élő szlovénajkúakat „*a jugoszláv testvérek karjaiba kergesse*”.³⁰

Obál Bélának fiatalkori, az evangélikus vallás iránti elkötelezettsége számos bizonyítékkal alátámasztható, ennek ellenére később erőteljes vonzódása alakult ki a szociáldemokrata, sőt szocialista (később kommunista) nézetek iránt. Az igazsághoz tartozik, hogy az emberi fejlődést ténylegesen serkentő baloldali eszmék akkor még nem, vagy csak csekély mértékben ellenkeztek az evangélikusok puritán életfilozófiájával. Obál világnézetének alakulásánál nagy szerepe lehetett Jászi Oszkárnak és abban az időszakban hasonlóan gondolkodóknak, akikkel ő az 1910-es évek elejétől gyakran találkozott. Hebelt Ede (1879–1961) jogtanárral együtt Obál Bélát emlegették a szocialista eszmék kezdeményezőjének és terjesztőjének az eperjesi polgárság körében a 20. század első évtizedében. Kunfi Zsigmond (1879–1929) akkorra már ismertté vált, szocialista elveket valló képviselőjelöltségét is, egyebek mellett 1911-ben Obál és Hebelt javasolták. Obál Béla említett ideológiai szemléletét bizonyítja, hogy a Jászi Oszkár vezette szabadkőmű-

ves szervezet, a Martinovics Szabadgondolkodó Kör holdudvarához tartozott, amelynek eperjesi részlegét – Obál közreműködésével – az említett Hebelt Ede vezette. Az eperjesi tagszervezet rendezvényein Jászi és más, szocialista nézeteket valló, országos hírnévre szert tevő személyek gyakran megfordultak, ezért Obál Bélát közvetlen és szoros kapcsolat fűzte a későbbi nemzetiségi miniszterhez.³¹ Ez, amint a bevezetőben utaltunk rá, nagymértékben befolyásolhatta Obál 1918 végén bekövetkező kormánybiztosi, majd vasi főispáni kinevezését, amihez azonban a harmincas éveit taposó teológiatanár rátermettségére és helyzetfelismerésére is szükség volt. Obál alkalmazkodását a megváltozott társadalmi helyzethez jól illusztrálja, hogy néhány nappal azt követően, hogy a történelmi Magyarország összeomlott, és az ún. őszirózsás forradalom után Károlyiék kezébe került a hatalom, ő is csatlakozott azokhoz, a főképpen baloldali nézeteket valló, országos hírnévvel rendelkező személyekhez – közöttük volt Ady Endre (1877–1919), Babits Mihály (1883–1941), Kassák Lajos (1887–1967), Kodály Zoltán (1882–1967), Kosztolányi Dezső (1885–1936), Kaffka Margit (1880–1918), Rippl-Rónai József (1861–1927) és és mások –, akik 1918. november 3-án aláírták a „*magyar értelmiségiek képviselőinek nyilatkozatát*”. Ennek értelmében szakítani kívántak mindennel, ami a korábbi időszakhoz és a Monarchiához tartozott, valamint hangsúlyozták, hogy céljaik nem ellenkeznek senki törekvésével, és nem ellenségei senkinek, legkevésbé a magyarokkal együtt élő nemzeteknek. A nyilat-

³⁰ MNL OL K 40. 4. sz. doboz. Pável Ágoston levele Jászi Oszkár miniszternek. 1919–XII. 277.

³¹ (M. L.): A tiszai evangélikus egyházkerület nem veszi tudomásul, hogy vége az ellenforradalomnak. = Világosság, 1946. máj. 21. 6. p.; Somogyi István: Szabadkőművéség, katolicizmus, protestantizmus. = Magyar Kultúra, 1928. 3. sz. 112. p.

kozatban továbbá kinyilvánították, hogy a megújult magyar nemzet részének tekintik magukat, és békében akarnak élni a más nyelvet beszélőkkel. A deklaráció ellentmondást is rejtegetett a demokratikusan hangzó tartalom mögött; például a történelmi Magyarország területi integritását illetően a legtöbben, köztük Obál Béla is, aligha azt értették alatta, amit a szomszédos nemzetek vezetői, és ami később bekövetkezett.³² Akkoriban az evangélikus egyház keretében úgyszintén a megváltozott körülmények elfogadására, az új helyzethez való alkalmazkodásra szólítottak föl, aminek Obál volt egyik fő kezdeményezője; a három legaktívabb szervező között emlegették. Ennek keretében reformokat előkészítő országos jellegű gyűlésre hívták meg az evangélikus egyházközösségek vezetőit, képviselőit; az 1918. december 4-ei budapesti összejövetel meghívóját húsz tekintélyes egyházközösségi képviselő írta alá, köztük Obál Béla is. Ezen a gyűlésen 11 tagú bizottságot neveztek ki a tervezett reformok előkészítésére, melynek Obál is a tagja volt.³³ Ez is hozzájárulhatott ahhoz, hogy a Károlyi Mihály vezette kormány keretében nem feledkeztek meg róla, amikor a kormányzati feladatkörök felelős végrehajtóit verbuválták. Obál kormánybiztosi kinevezésével, valamint a kormánybiztosi és népbiztosi tisztség néhány fontosabb mozzanatával a következő fejezetekben foglalkozunk bővebben.

A Tanácsköztársaság időszakát illetően e fejezetben csupán arra térünk ki, hogy Obál Bélát 1919 áprilisában a budapesti egyetem tanárává nevezték ki. Erre a tisztségre nagyon vágyott, ami bizonyára szakmai presztízs szempontjából volt

fontos számára, azonban azt sem lehet kizárni, hogy – a Károlyi-érával ellentétben – a kommunizmusba torkollt magyarországi rendszer elitjének bizonyos részével kevésbé kedvezően alakult a viszonya. Vas megyében és a szlovénok lakta vidéken – annak ellenére, hogy kormánybiztosból átminősült népbiztossá – a szerepe visszaszorult, egyebek mellett korrupcióval vádolták, majd távozni kényszerült a megyéből, amit ő – formálisan – még fontosabb állami teendők betöltésével magyarázott. Ideológiai-világnézeti szempontból nehéz megállapítani, hogy az addig teológusként, valamint formálisan evangélikus lelkészként is számon tartott Obál Béla 1919 tavaszán – ténylegesen – milyen véleménnyel volt az egyre radikalizálódó kommunista eszméket illetően. Később ugyan egyértelműen kommunistának vallotta magát, a Vas megyei munkástanács 1919. július 1-jei ülésén mindenképpen, ahol – amint utaltunk rá – azt jelentette be, hogy a Kormányzótanácstól kapott újabb megbízatása folytán kénytelen volt Vas vármegyéből eltávozni.³⁴ A Muravidékről, illetve a megyéből történő „menekülése” számos kérdést vet fel. Egyrészt korrupcióval is vádolták, másrészt azért objektív felelősség terhelte, hogy a szlovének népbiztoshelyettese, Tkálecz Vilmos (1894–1950), aki *de jure* Obál helyettese volt, szinte intézményesítette a csempészetet a Mura menti térségben, valamint – egyéni érdekből – kikiáltotta a tárgyalt korszak egyik legkisebb és legrövidebb életű, valószínűleg a legingatabb Magyarországhoz kötődő kérészállamát, az ún. Mura (vagy Vend) Köztársaságot. Obál Bélát a budapesti egyetem bölcsészakara dékánjának a javaslatára az oktatási népbiztos 1919. április 10-én felhatalmazta, hogy a tanév második sze-

³² A Monarchia romjaiból újjászülettünk. = Új élet, 1968. nov. 25. 10. p.

³³ Ottlyk Ernő: Az 1918–19-es forradalmak és az evangélikus egyház. = Teológiai Szemle, 1959. 1–2. sz. 5. p.

³⁴ Dr. Obál Bélára emlékezünk. = Vas Népe, 1987. márc. 28. 5. p.

meszterében heti négy órában a reformáció történetét, két óra keretében pedig a magyar városok gazdaságtörténetét oktatassa a budapesti tudományegyetemen.³⁵

A Tanácsköztársaság bukása után Obál Ausztriába, Bécsbe emigrált, ahol tudományos tevékenységgel és újságírással foglalkozott. A következő hónapokban eljárás(ok) indult(ak) ellene az evangélikus egyházkerület részéről is. A Budapesti Közlönyben 1920 augusztusában megjelent egy felhívás, melyben báró Podmaniczky Pált (1885–1949) és dr. Obál Bélát, volt eperjesi teológiai tanárokat, a tartózkodási helyük ismertetésére szólítottak fel, mégpedig fegyelmi vizsgálati ügyirat kézbesítése céljából. A felhívás szövegéből kiderül, hogy az eljárás akkor is folytatódott ellenük, ha a lakcímük közzétételét elmulasztották, ami Obál esetében így is történt.³⁶

Az 1919 után Bécsben töltött negyed századot illetően viszonylag kevés információval rendelkezünk, mivel életének azt a szakaszát eddig aprólékosan – feltehetően – senki nem kutatta. A két világháború közötti bécsi időszakára vonatkozóan csak közvetett adatokkal rendelkezünk, amelyeket részben ő említett a későbbi, a bécsi kulturális attasé poszt betöltésére és más megbízásokra vonatkozó kérvényeiben, leveleiben, illetve mások jegyezték meg vele kapcsolatosan. Obál a Keresztury Dezső (1904–1996) vallás- és közoktatásügyi miniszternek írott kérvényben fontosnak tartotta megjegyezni, hogy 1919 után 26 évig tartózkodott Ausztriában, amikor az ott élő, szerinte 34–40 ezer főre tehető magyar kö-

zösség életét, tevékenységét is jól megismerte.³⁷ A 20. század első felének meghatározó történésze, az életútja egészének megítélése tekintetében ellentmondásoktól sem mentes Szekfű Gyula (1883–1955), 1945. december 21-én – Obál említett attaséi kérvénye alátámasztása céljából – a következőképpen jellemezte az egykori kormánybiztos-főispán két világháború közötti ausztriai szerepvállalását: „Obál Bélával 35 év óta állandó érintkezésben voltam, a bécsi szolgálatom idején közelről láttam tanulmányait a volt osztrák-magyar monarchia történetét illetően, valamint azt is, hogy ő a bécsi tudományos körökkel, valamint a publicisztikának haladó szellemű embereivel már akkor is igen jó viszonyt tartott fenn.”³⁸ Obál tevékenységének és magatartásának a megítélése, főképpen ideológiai és politikai nézetei miatt, nem volt egységes. A Magyar Történelmi Társaság közgyűlésének 1920. május 27-ei ülésén „a proletárdiktatúra alatt magyar történelemtudóshoz méltatlan magatartása miatt” kizárták az említett társaság tagjai sorából. (Azon az ülésen rajta kívül még Károlyi Mihálynak szüntették meg a társaságbeli tagságát.)³⁹ Szekfű és Obál ismeretségének a boncolgatására ezúttal nem térünk ki, azonban megemlíthető, hogy amikor Szekfű II. Rákóczi Ferencről kiadott, politikai és szakmai berkekből egyaránt bírált és dicsért könyvéről országos vita zajlott 1914 elején, a szerzőt aláírásukkal támogatók sorában Obál is szerepelt.⁴⁰

³⁵ MNL GYMSM SL XIV. Az oktatási népbiztos határozata Obál Béla tanári kötelezettségeiről a budapesti egyetemen. 66. II/10.

³⁶ Magánhirdetések. Felhívom ismeretlen tartózkodású báró Podmaniczky Pál és dr. Obál Béla volt eperjesi ág. h. ev. collegiumi teológiai tanárokat.... = Budapesti Közlöny, 1920. aug. 20. 9. p.

³⁷ MNL GYMSM SL XIV. Obál Béla 1946. 04. 12-ei kérvénye Keresztury Dezső vallás- és közoktatásügyi miniszternek. 66. I/5.

³⁸ MNL GYMSM SL XIV. Szekfű Gyula Obál Béla külügyi képviselési funkció betöltésére vonatkozó ajánlásának a külügyminisztérium által készített hivatalos másolata. 66. I/6. 6672/1.

³⁹ A Magyar Történelmi Társaság. = Pesti Hírlap. 1920. máj. 28. 3. p.

⁴⁰ A Rákóczi-könyv. Történetírók és tanárok nyilatkozata. = Az újság, 1914. ápr. 29. 7. p.

A rendelkezésre álló információk alapján megállapítható, hogy Obál Béla a második világháború teljes időszakát is Ausztriában töltötte, a ún. Horthy-korszak (és a Szálasi-éra) alatt mindig a szomszédos országban tartózkodott. Az 1925/26-os évek során bizonyára kapcsolata volt és együttműködött az ausztriai kommunista párttal – akárcsak 1945 után is – mint az ottani országos pártszervezet magyarjékú csoportjának a tagja, vagy annak az égisze alatt. (Obál már említett egyetemi tanári habilitálása későbbi hitelesítése másolatának igazolásán a következő feliratú pecsét van: *Az Osztrák Kommunista Párt Magyarjékú Csoportja*).⁴¹ Obál már úgyszintén említett kommunista elkötelezettségéről a Berei Andor (1900–1979) államtitkárnak írt leveléből lehet következtetni. Ebben határozottan vallotta kommunista nézeteit. A bécsi Világkereskedelmi Főiskola remélt előadói állása betöltésének ügyében felvetődő kételyéről az 1940-es évek második felében a következőképpen írt: *„El kell tehát dönteni, hogy a Külügyminisztérium súlyt helyez-e rá, hogy én kommunista létemre osztrák pártunk támogatásával a bécsi Világkereskedelmi Főiskolán, melynek 3-4000 hallgatója van, továbbra is előadásokat tartsak-e az új Magyarországról és ugyancsak a Bécsi Kollégium Hungaricum magyar Munkásakadémiáján a bécsi szociáldemokrata párt befolyása alatt álló magyar munkásokat felvilágosító előadásokkal a helyes útra tereljem.”*⁴² A vallási- és közoktatásügyi miniszternek írt, úgyszintén idézett kérvényében egyebek mellett arról is beszámolt, hogy az Anschluss után, 1938-ban a németek a bécsi magyar nagykövetséget megszüntették, helyette csak konzul-

látust hagytak meg, amely – Obál szerint – nem képviselhette az ausztriai magyar kulturális érdekeket. Az volt a véleménye, hogy Ausztriában 1938 és 1945 között *„a fasizmus szellemében alakították át az összes kulturális intézményt”*.⁴³

A második világháború utáni hónapokban Obál Béla rövid időre visszatért Magyarországra, feltehetően azért, mert az új hatalom részéről rehabilitációban és újabb rangos küldetésben reménykedett, emellett azonban a nyugdíjának a rendezése is fontos volt számára. Azokban a hónapokban, 1945 végén és 1946 első felében a feleségével a budapesti V. kerületi Akadémia utca 13-as szám alatti lakásban lakott, amelyet feltehetően bérelt. (Különböző állami hatóságoktól, pl. a budapesti földigénylő bizottságtól, az említett címre kapta a leveleket.)⁴⁴ A belügyminisztérium 1945. december 21-én hivatalosan bizonyította Obál magyar állampolgárságát.⁴⁵ Keresztury Dezső vallás- és közoktatásügyi miniszter 1946. április 13-ai levelében tájékoztatta Obált a minisztertanács által jóváhagyott nyugdíjáról, amelynek összegét a *„közszolgálatban és közszolgálaton kívüli”* végzett tevékenysége alapján állapították meg az akkor érvényes törvényrendeletek és jogszabályok szerint. Nyugdíjjogosultsága 1946. április 1-vel kezdődött.⁴⁶ Obál Béla e döntést

⁴³ MNL GYMSM SL XIV. 66. Obál Béla 1946. 04. 12-ei kérvénye Keresztury Dezső vallás- és közoktatásügyi miniszternek. I/5.

⁴⁴ MNL GYMSM SL XIV. 66. Ház- és szülőigénylésével kapcsolatos iratok 15–24 (továbbiakban: III). A budapesti földigénylő bizottság Obál Béla ingatlanügyének soproni rendezésére vonatkozó 1946. május 3-ai ajánlása. III/sz.n.

⁴⁵ MNL GYMSM SL XIV. 66. I/3. 66.142/1945/II.6 számú állampolgársági bizonyítvány Obál Béla részére. I.3.

⁴⁶ MNL GYMSM SL XIV. 66. I/3. 42.741/1946/VI.3. számú miniszteri levél Obál Béla nyugdíjáról. I.4.

⁴¹ MNL GYMSM SL XIV. 66. Ballagi Aladár professzor Obál Béla egyetemi tanári habilitálására vonatkozó véleményének másolata. II/9.

⁴² MNL GYMSM SL XIV. 66. Obál Béla levele Berei Andor államtitkárnak. I/8.

– jogosan – rehabilitációként értelmezte. Már előtte, amint arra Szekfű Gyula korábban idézett leveléből következtetni lehet, Obál – feltehetően személyes kapcsolatai révén – bécsi diplomáciai tisztségért folyamodott. Ez részben kulturális attaséi küldetést jelenthetett volna, valamint előadások vállalását rangos bécsi felsőoktatási programok keretében. Obál esetleges ezirányú szerepvállalását Szekfű hasznosnak minősítette.⁴⁷ Obál Béla 1946. április 12-ei Keresztury Dezső miniszternek címzett, úgyszintén már idézett levelében konkrétan kérte, hogy a bécsi magyar követséghez „*kulturreferensi minőségben*” küldje ki. Indoklasként a következőket hangsúlyozta: „*Jelenlegi 63 éves korom dacára teljes testi és szellemi erőim arra képesítenek, a közszolgálatban olyan helyen, ahol arra különös szükség mutatkozik, további munkát vállaljak.*”⁴⁸

A feltételezett politikai támogatás ellenére Obál attaséi kinevezése akadozott. Emiatt ő „figyelmeztette” Berei államtitkárt a bécsi magyar nagykövet még 1945 augusztusában tett ösztönzésére, hogy a Bécsi Világkereskedelmi Főiskolán folytassa előadásait az új magyar alkotmányról és az ún. ötéves tervről, aminek biztosításához a külügyminisztériumtól várta a konkrét döntéseket. Obál ehhez azt kérte, hogy Bécsben lakhasson, állítsanak ki neki érvényes útlevelet, valamint a nyugdíját és a tudományos tevékenységért járó pótlékot Ausztriában schillingben kapja meg.⁴⁹ Azonban az akkor 63 esztendőes egykori akadémiai és egyetemi ta-

nár, korábbi kormánybiztos, majd kutató-újságíró diplomáciai, valamint további egyetemi karrierje, amit Budapesten is el tudott volna képzelni, nem rendeződött. Obál ezek után Bécshez, illetve az osztrák határhoz közeli területre kívánt költözni, amire az általa még a gimnáziumi évekből jól ismert Sopron jelentette a legmegfelelőbb helyszínt. Hogy a terve sikerüljön, meg kellett indokolni föld- és ingatlanigénylési jogosultságát, ami akkoriban a magyar-szlovák lakosságcsere rendezése keretében, a lakosságcsere kvótájába eső felvidéki magyarok számára Sopron környékén is lehetséges volt. Obál eperjesi tartózkodása révén tartoz(hat)ott az említett kategóriába. Ingatlanszerzés iránti igényét, a Károlyi-érában betöltött fontos szerepe és tisztsége okán, több akkori befolyásos tisztviselő támogatta. Kérésével a budapesti földigénylő bizottsághoz folyamodott, amely 1946. május 3-ai, a soproni községi földigénylő bizottsághoz intézett ajánlásában jelezte, hogy Obál Béla a juttatást Sopron város területén igényelte, valamint bizonyították, hogy Budapest területén semmilyen ingatlanjuttatásban nem részesült, és az említett budapesti bizottság nyilvántartásából is törölték.⁵⁰ A politikai támogatás ellenére se tűnt könnyűnek az egykori vasi főispán ingatlanjuttatásának a támogatása. Makkos László Sopron megyei főtanácsos a belügyminisztérium Obált támogató tanácsosának írt 1946. május 17-ei levelében – melyben ismertette, hogy a háromszobás családi házak, amilyent Obál igényelt, már korábban elkeltek, és csak egyszobás munkáslakások álltak rendelkezésre – azt javasolta, hogy célszerű lenne Obálnak is menekültstátust biztosítani, amint az a lakosságcse-

⁴⁷ MNL GYMSM SL XIV. Szekfű Gyula Obál Béla külügyi képviselői funkció betöltésére vonatkozó ajánlásának a külügyminisztérium által készített hivatalos másolata. 66. I/6. 6672/1.

⁴⁸ MNL GYMSM SL XIV. 66. Obál Béla 1946. 04. 12-ei kérvénye Keresztury Dezső vallás- és közoktatásügyi miniszternek. I/5.

⁴⁹ MNL GYMSM SL XIV. 66. Obál Béla levele Berei Andor államtitkárnak. I/8.

⁵⁰ MNL GYMSM SL XIV. 66. A budapesti földigénylő bizottság Obál Béla ingatlanügyének soproni rendezésére vonatkozó 1946. május 3-ai ajánlása. III/sz.n.

re során érintettek esetében megtörtént, mert akkor nagyobb lehetőséget látott a tárgyalat ügy rendezésére.⁵¹ Hogy Obálnak mi volt erről a véleménye, arra vonatkozó közvetlen utalást nem ismerünk, azonban ingatlanügye rendezése tekintetében a Makkos-féle javaslatához hasonló irányban történt meg a következő lépés, ugyanis a megyei tanács jóváhagyta Obál Béla soproni letelepedését. Ezt követően 1946. május 22-én az illetékes megyei bizottság értesítette, hogy a Földművelésügyi Minisztérium Földbirtokrendezési Főosztálya keretében működő Sopron Megyei Földhivatal Sopron községi földbizottsága javaslata alapján született május 6-ai véghatározatot ideiglenesen jóváhagyták, melynek értelmében a soproni Bécsi út 49. szám alatti háromszobás családi házat, amelyhez egy hold szőlőterület is tartozott, Obál Bélának ítélték oda.⁵² Az említett határozatot 1947. január 7-ei ülésén a Sopron Megyei Földbirtokrendező Tanács is megerősítette,⁵³ majd azt – amint már közvetve utaltunk arra – a megyei földhivatal 1947. május 6-án végérvényesen jóváhagyta.⁵⁴

Obál Béla, a bonyolult ingatlanszerzési ügynek összességében kedvező lezárása ellenére sem volt elégedett a neki, il-

letve családjának juttatott objektummal. Már 1947 őszén egy másik, nagyobb kerttel párosuló családi házat szemelt ki magának a soproni Patak utcában, amely úgyszintén a menekülteknek szánt ingatlanok listáján szerepelt. Erre vonatkozó hivatalos kérvényét 1947. november 7-én nyújtotta be a megyei földhivatalhoz. Obál új kérvényével az volt gond, hogy az általa kiszemelt családi házat már az ő hivatalosan benyújtott igénye előtt határozattal odaítélték egy felvidéki menekült családnak. (Az értesítésben új tulajdonosként a Somlyai Zoltán név szerepelt.) Obál a célja eléréseért már a kérvény benyújtása előtt megkeresett több általa ismert tisztségviselőt és befolyásos személyt, hogy járjanak el a kiszemelt családi ház megszerzése ügyében. A köztársasági elnök hivatalának a főnöke Obál érdekében Filó Sámuelnél (1887–1970), a Földbirtokrendezési Főosztály országos elnökénél lobbizott. Arra kérte az említett tisztségviselőt, hogy minden tőle telhetőt tegyen meg Obál kérésének a kielégítéséért. Fő indoklásként az ingatlanigénylő fontos főispáni szerepét hangsúlyozta a Károlyi-éra idején, aminek következményeként – szerinte – Obál 27 évig emigrációban kényszerült élni.⁵⁵ Obál ingatlancseréje vonatkozó kérelmét Hoós István, a soproni Nemzeti Bizottság elnöke is támogatta.⁵⁶ Ennek ellenére Obál Béla erőfeszítései nem jártak sikerrel, mivel az általa kiszemelt ingatlant, mint említettük, már másnak adták. Dr. Kanizsai György, a Sopron Megyei Földhivatal ügyvezetője 1948. janu-

⁵¹ MNL GYMSM SL XIV. 66. Makkos László megyei tanácsos 1946. május 17-ei levele a belügyminisztérium tanácsosának Obál Béla ingatlanrendezési ügyében. III/17.

⁵² MNL GYMSM SL XIV. 66. A Sopronvármegyei Földhivatal 14.756/1947.T.O.sz. véghatározata Obál Béla számára juttatott családi ház ügyében. III/20., A soproni földigénylő bizottság 1946. május 22-ei, 1304. sz. határozata családi ház ideiglenes odaítéléséről Obál Bélának. III/15, 16.

⁵³ MNL GYMSM SL XIV. 66. A Sopron Megyei Földbirtokrendező Tanács 1493/1947. sz. határozata az Obál Bélának adományozott Bécsi út 49. alatti ingatlan ügyében. III/18.

⁵⁴ MNL GYMSM SL XIV. 66. A Sopronvármegyei Földhivatal 14.756/1947.T.O.sz. véghatározata Obál Béla számára juttatott családi ház ügyében. III/20.

⁵⁵ MNL GYMSM SL XIV. 66. A köztársasági elnök kabinetfőnöke 1947. 11. 7-ei levelének másolata az országos Földbirtokrendezési Főosztály elnökének Obál Béla ingatlanügyében. III/a száma nem látszik.

⁵⁶ MNL GYMSM SL XIV. 66. A soproni Nemzeti Bizottság elnökének Obál Béla ingatlancseréjére vonatkozó 1947. október 30-ai támogató véleménye. III/a száma olvashatatlan.

ár 2-án emiatt elutasító határozatot küldött Obálnak. Indoklásában – egyebek mellett – a következőket fejtette ki: „A telephelycserre iránti kérelmét nem vehettem figyelembe, mert a kért Patak utca 18. szám alatti házasingatlant 1947. október 7-én kelt 23.202/1947 sz. véghatározattal Somlyai Zoltán, volt csehszlovákiai őslakosnak juttattam, aki az 1946. évi IX. t.c. I. fejezet 4. paragrafusa 1. bekezdésének c. pontja alá esik és a Sopronba való telepítését az Országos Földhivatal rendelete el. Tévesen hivatkozik Ön arra, hogy az Országos Földhivatalnak m. évi november 7-én kelt leirata azt tartalmazza, hogy az ön juttatását minden más juttatás elé kell helyezni, ez csak abban az esetben állna fenn, ha a patak utca 18. szám alatti ingatlan még nem volna juttatva senkinek és most több igénylő konkurálna egymással. Amennyiben azonban ön meg tud jelölni olyan megfelelő házasingatlant, mely juttatás tárgyát mindez ideig nem képezte, és az önnek és családjának megfelelő, elsőbbségi jogát elismerem annál is inkább, mivel ön szintén csehszlovákiai őslakosnak tekintendő, és a múlt rezsim alatt 27 évig kényszerült emigrációban élni.”⁵⁷ A „csehszlovák őslakos” megjelölés – amint említettük – azért szerepelt a szövegben, mert Obál 1918 decemberéig Eperjesen élt, amely 1919 után az újonnan létrejött Csehszlovák Köztársasághoz tartozott. Obál, amint az ingatlanügyével kapcsolatos iratanyagból kiderül, 1948. január 24-én fellebbezést nyújtott be az említett határozatra a Sopron Megyei Földhivatal Telepítési osztályához, amelyet azonban néhány nappal később visszavont, miután az említett testület jogorvoslati magyarázatából kiderült, hogy a már odaítélt ingatlanra vonatkozó határozat ellen csak a közvetlenül érintettnek (tehát Somlyai Zoltánnak) állt volna jogában fellebbez-

ni. A telepítési osztály vezetője március 4-ei levelében ismételtlen arra buzdította Obált, hogy mivel az országos földhivatal részéről rendelkezik telepcserére vonatkozó hozzájárulással, válasszon ki egy másik ingatlant, mégpedig olyant, amelyről addig nem született döntés.⁵⁸

Obálnak a soproni letelepedési tervei sem úgy sikerültek, amint azt remélte. Az ingatlankérdés terén ismertetett bonyodalmak mellett nem tudott megfelelő felsőfokú tanintézményben számára elfogadható alkalmi megbízatást sem kieszközölni. Már 1946 augusztusában a részéről nagyra becsült belügyi államtitkártól olyan választ kapott, hogy az általa javasolt képzési programokat pénzhiány miatt Sopronban nem indíthatják el.⁵⁹ Mind ezt mérlegelve eldöntötte, hogy ismételtlen Ausztriába költözik, ahol egy ottani telekkönyvi kivonat szerint a feleségével negyed-negyed arányban ingatlanterülettel rendelkeztek a Felsőpulyai járás Borisfalva (ma: Kleinwarasdorf, Ausztria) települése kataszteri határában.⁶⁰ A soproni vagyonát illetően 1949. október 15-én arról értesítette a megyei földhivatal vezetője, hogy – „mivel nem élethivatás-szerűen foglalkozik földműveléssel” – a város kataszteri területén korábban történt juttatásait megvonták.⁶¹ Ismereteink szerint Obál Béla és felesége azt követően folyamatosan Bécsben éltek. Életének arról a szakaszáról aprólékosabb információkkal nem rendelkezünk.

⁵⁸ MNL GYMSM SL XIV. 66. Dr. Elekes Dezső, a Sopron Megyei Földhivatal Telepítési Osztályának vezetője Obál Bélának címzett 1948. március 4-ei levele. III/21.

⁵⁹ MNL GYMSM SL XIV. 66. A belügyi államtitkár Obálnak címzett 1946. augusztus 30-ai levele. II/11.

⁶⁰ MNL GYMSM SL XIV. 66. A felsőpulyai hatóság 1949. március 30-ai német nyelvű telekkönyvi kivonata. III/24.

⁶¹ MNL GYMSM SL XIV. 66. A Sopron Megyei Földhivatal vezetőjének 1949. október 15-ei, Obál Bélának címzett levele. III/23.

⁵⁷ MNL GYMSM SL XIV. 66. A Sopron Megyei Földhivatal ügyvezetőjének 1948. január 2-ai levele Obál Bélának. III/26.144/1947.

Obál Béla magánéletéről csak röviden szólunk, mivel arról is meglehetősen kevés hitelesnek tekinthető információval rendelkezünk. E tanulmányban említett, valamint korábbi, még kormánybiztosi időszakában előterjesztett más levelei és egyéb anyagi vonatkozású kérvényei alapján megállapítható, hogy személyes juttatásaival, vagyonával összefüggő jogaiért mindig határozottan kiállt, néha túlzott anyagiasságra utaló jelzések voltak érezhetőek nála. A kormánybiztosi időszakára vonatkozóan felvetődő korrupciós vádak csak kis részben, néhány hiányos útiköltség-elszámolási esetben bizonyultak igazoltnak. Az ún. stájer határmentenél védelme céljából általa létrehozott pénzalap tényleges felhasználásánál felrótt visszaélések igazolása mélyrehatóbb kutatást igényelne. Hogy, miután 1945 végén rehabilitálták és nyugdíjban részesítették, az anyagi helyzete befolyásolta-e diplomáciai és más terveit a második világháború utáni sajátos magyarországi politikai légkörben, ezt csak találgathatjuk. Obál Béla családjáról is viszonylag keveset tudunk. Jegyző édesapja halála után az édesanyja vele, azaz a családjával élt, legalábbis akkor, amikor ő Eperjesről Vas vármegyébe költözött. Erre egyik, 1919. január 25-ei keltezésű levelében utalt, amelyben a kormánybiztos-főispáni bérére vonatkozóan tájékoztatta a belügyminisztert néhány adatról. Azt írta, hogy a feleségét és a gyermekét is el kell tartania, valamint a velük élő megözvegyült édesanyját.⁶² A testvéreivel való kapcsolatáról annyi ismert, hogy úgyszintén az említett időszakban, 1919. február 19-én a Kőszegen élő nővére arra kérte öccsét, hangsúlyozva „az igazság és a rend iránti nemes nézeteit”, hogy mint a megye legmagasabb

⁶² MNL OL Belügyminisztérium. Elnöki iratok (továbbiakban: K 148). Obál Béla 1919. január 25-ei levele a belügyminiszternek. 773. D. 1920-11-1459. 285.

tisztviselője, vizsgálja felül Guáry szolgabírónak a szegény emberekkel szembeni túlkapásait. E levél végén az Eperjesről Szombathelyre történő átköltözés körülményeiről érdeklődött a nővére, valamint a másik testvér, Matild üdvözetét közvetítette öccsének.⁶³

Obál Bélának Gyurácz Karolina volt a felesége, a Dunántúli Evangélikus Egyházkerület püspökének, Gyurácz Ferencnek (1841–1925) a fogadott lánya. (A püspöknek és a feleségének, Matus Karolinának nem volt saját gyermeke; 1899-ben, Gyurácz Sándornak, a püspök öccsének halála után magukhoz fogadták annak Karolina lányát, valamint a három másik árván maradt leányról is gondoskodtak). Gyurácz Karolina már serdülő korában kiváló zenei és képzőművészeti adottságokkal rendelkezett, egyebek mellett nevelőapjáról is egy portréfestményt készített.⁶⁴ Milyen volt a házastársi kapcsolatuk, tekintettel Obál ideológiai és politikai pálfordulásaira is, arra vonatkozóan konkrét információkra eddig nem bukkantunk. Házasságukból két gyermek született. Az 1940-es évek második felében zajló, Obál Béla és családja ingatlanügyeivel összefüggő levelezésekből és iratanyagból kiderül, hogy a fiuk, ifjabb Obál Béla orvos volt, a lányukat, Obál Olgát pedig festőművészként emlegették.⁶⁵ A második világháború idején, és bizonyára korábban is, Obál a Muravidékről származó művészekkel is kapcsolatot ápolt, hagyatékában például a szlovén származású, Budapesten tanuló és élő (egy orosz katonával által 1945. július 4-én ott agyonlőtt),

⁶³ Horváth Ferenc: A Tanácsköztársaság Vas megyei dokumentumaiból. = Vasi Szemle, 1959. 1. sz. 15. p.

⁶⁴ Payr Sándor: Gyurácz Ferenc életrajza (1841–1925). Sopron, 1931. 248. p., 360–362. p.

⁶⁵ MNL GYMSM SL XIV. 66. A soproni földigénylő bizottság 1946. május 22-ei, 1304. sz. határozata családi ház ideiglenes odaitéléseiről Obál Bélának. III/15, 16.

szécsényfai (ma: Skakovci, Szlovénia) származású Vrecsics Lajos műtárgyaira vonatkozó irat is szerepel.⁶⁶

Obál Béla 1951. július 25-én Bécsben hunyt el, 69 évesen. Az osztrák főváros Zentralfriedhoff temetőjével szembeni Feuerhalle (Simmering) sírkertben van eltemetve (a sír koordinátái: Abteilung 3, Ring 3, Gruppe 5, Nummer 167). E családi sírban nyugszik az 1930-ban elhunyt édesanyja és az 1966-ban 76 évesen elhunyt felesége is, valamint az 1922-ben született és 1998-ban elhunyt Olga Chiari, aki bizonyára Obál Béla és Obál Karolina festőművészként említett lánya lehet. A sírt ma már állítólag nem gondozza senki.⁶⁷

OBÁL BÉLA KORMÁNYBIZTOSI KINEVEZÉSÉNEK KÖRÜLMÉNYEI

Annak ellenére, hogy 1918 őszétől a történelmi Magyarország nagy lélekszámú nemzeti kisebbségeinek elszakadási törekvései, majd döntései az új, Károlyi Mihály vezette kormány figyelmét erősen lekötötték, a miniszterelnökség keretében működő Jászi Oszkár, a Magyarországon élő nemzetek önrendelkezési joga előkészítésével megbízott tárca nélküli miniszter és munkatársai – miután a Mura bal oldalán elhelyezkedő terület járási és megyei szerveitől figyelmeztetéseket kaptak – Vas és Zala megyék szlovének lakta vidékére is, a korábbi kormányokhoz viszonyítva jobban odafigyeltek. Az említett terület iránti figye-

lem felkeltésére az 1918. november elejei Lendva-vidéki zavargások és fosztogatások is hatottak, amelyeket a frontokról szervezetlenül érkező, a szlavón és más horvátországi vidékeken rendbontásra kész elemekkel szövetkező, „zöld kádernek” nevezett csoportok okoztak. Elsősorban a Muraközben voltak jelentős károk, de november első hetében Alsólendván (ma: Lendava, Szlovénia), Cserencsóccon (ma: Črenšovci, Szlovénia), Palinán (ma: Velika Polana, Szlovénia) és Dobronakon (ma: Dobrovnik, Szlovénia) is betörésekre, fosztogatásokra került sor.⁶⁸ A rendbontókhoz részben a helyi lakosság is társult, aminek következtében több zsidó származású és egyéb kereskedő üzlete, valamint hivatali helyiségek a garázdálkodók prédájává váltak. A kirívó eseményeket egyes hatósági szervek a szlovének lakta területen is nemzeti indítékúnak tekintették, mivel a szomszédos régióban, a horvátok lakta Muraközben az tényleg úgy történt. A frontól éppen hazatérő Ivan Jeričnek (1891–1975) saját vallomása szerint sikerült egy fosztogatást megakadályozni, azonban azt nem úgy értékelte. Ennek ellenére a zavargások okai közül, főképpen Belatinc (ma: Beltinci, Szlovénia) és Cserencsóc körzetében, a nemzeti indítékot sem szabad teljesen kizárni. A legújabb kutatásokban is arra a következtetésre jutottak, hogy a nemzetiségi vidékeken az urak és a tehetősebb polgárok elleni lázadáshoz társulhatott ún. magyargyűlölet.⁶⁹ Az említett zalai rendbontásokat, jelentős áldozatok árán, a durva beavatkozásokat sem mellőzve, az illetékes alis-

⁶⁶ MNL GYMSM SL XIV. 66. Egyéb 25-28. Vrecsics Lajos műveit népszerűsítő irat.

⁶⁷ Obál Béla és családja sírjára vonatkozó adatokhoz Škrilec Xénia, Szlovénia korábbi magyarországi, majd ausztriai nagykövete segítségével jutottunk hozzá, akinek közreműködését itt is megköszönjük. (Az említett információkat tartalmazó elektronikus üzenetet 2021. november 19-én küldte el e tanulmány szerzőjének a címére.)

⁶⁸ MNL Zala Megyei Levéltára (továbbiakban: ZML) IV. 433. Egyedi iratok gyűjteménye 4442. Vegyes iratok 1-26. p.

⁶⁹ *Hatos Pál*: Az elátkozott köztársaság. Az 1918-as összeomlás és a forradalom története. Bp., 2018. 180-181. p. (Modern magyar történelem); *Jerič, Ivan*: Moji spomini. Murska Sobota, 2000. (továbbiakban: Jerič, 2000.) 40–44. p.

pán, Kolbenschlag Béla (1865–1934) irányításával sikerült felszámolni, azonban azt követően erősödött a kormánykörök bizalmatlansága a Mura mente iránt is.⁷⁰ A magyar kormány szlovén nemzeti kisebbség iránti viszonyára az is befolyással volt, hogy az Osztrák-Magyar Monarchiából kivált délszláv nemzeti közösségekből 1918. október 28-án megalakult a Szlovének, Horvátok és Szerbek Állama, amely 1918. december 1-én egyesült a Szerb Királysággal, és létrejött a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság. Az említett események után a tárgyaló régióban érezhető volt a délszláv megszállástól való félelem. A bizonytalanságot fokozta, hogy a jugoszlávok, konkrétan a horvátok, a Muraközt az új állam szerves részének tekintették. A muraközi horvátokkal ellentétben a szlovénok lakta vidéken a lakosság körében 1918 késő őszi jelentősen gyengébb délszláv állam iránti rokonszenvről beszélhetünk, bár néhány szlovén származású, a Klekl József (1874–1948) nyugalmazott cserencsói plébános csoportjához tartozó római katolikus pap és bizalmas híveik bizonyos fokú délszláv kötődése egyértelmű volt. A délszláv szimpátiát erősítő ösztönzés azonban elsősorban a stájervidéki szlovén nemzeti tanácstól érkezett, melynek keretében Matija Slavič (1877–1958), később a jugoszláv békeküldöttség Muravidékért felelős szakértője, elkötelezte magát a muravidéki szlovénok nemzeti tudata serkentésének a támogatására, valamint a tájegységnek a délszláv államhoz csatolása előkészítésére.⁷¹

A kialakult helyzet arra készítette Jászit, hogy a kormány részéről jobban odafigyeljenek a Mura mentére, úgy a muraközi horvátokra, mint a magyar nyelvterületen vendnek nevezett szlovénokra. Jászi Oszkár miniszter e célból kormánybiztosság létrehozását tervezte, melynek élére szlovén nemzeti kisebbségért felelős kormánybiztost kívánt kineveztetni. Hogy erre vonatkozóan konkrétan mikor érett meg benne az elhatározás, csak találgathatjuk. Azonban ahhoz nem fér kétség, hogy néhány héttel korábban, mint a nemzetiségekért felelős miniszter, 1918. december 5-én javaslatot tett a szlovének kormánybiztosának kinevezésére és személyére vonatkozóan a belügyminiszternek, Obál Béla Jászi megbízásából Zala és Vas vármegyéek szlovének lakta vidékére utazott, hogy alaposan megismerje és felmérje a kialakult helyzetet. Obál, aki akkor az eperjesi teológiai és jogi akadémia tanára volt, a korábbi évekhez képest kedvezőtlenebb helyzetet tapasztalt a Mura mentén, és december eleji telefonjelentésében arról számolt be Jászi titkárságának, hogy a szlovén közösség eléggé elkeseredve, elhagyatottságban és nyomorban él. Ennek ellenére úgy ítélte meg a helyzetet, hogy „*még a javunkra fordítható,*” amennyiben a kormány részéről sürgősen a legszükségesebb élelmezési és közszükségleti cikkeket biztosítják a szlovén közösség számára.⁷²

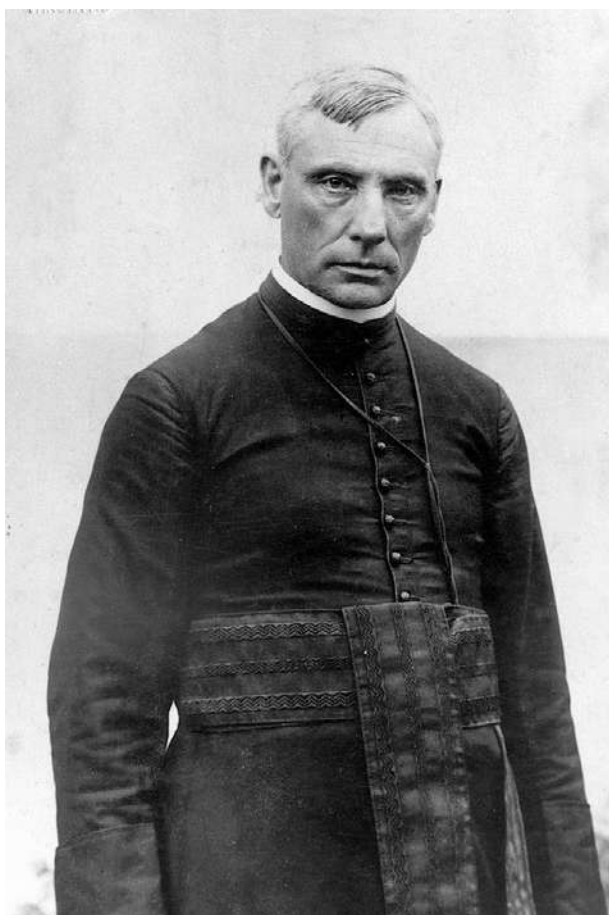
⁷⁰ Göncz László: Prekmurje, 1918–1919. In: Zbornik soboškega muzeja 24. Prišo je glas – Prekmurci v vojni 1914–1918. Ured. Metka Fujs. Murska Sobota, 2017. (továbbiakban: Göncz, 2017.) 181–186. p.

⁷¹ Slavič, Matija: Naše Prekmurje. Zbrane razprave in članki. Murska Sobota, 1999. (továbbiakban: Slavič, 1999.) 175–176. p.

⁷² Obál konkrétan 100 ezer csomag dohányt, 100 mázsa gyertyát, 400 hordó petróleumot, 700 mázsa cukrot, 200 vagon szappant, 100 mázsa talpbőrt, valamint szivart és megfelelő mennyiségű cigarettát javasolt küldeni. MNL OL K 40. Obál Béla 1918. december eleji telefonjelentése Muraszombatból a nemzetiségi minisztériumba (a pontos dátumot a telefonjelentést összegző szöveg alapján nem sikerült megállapítani; feltételezhető azonban, hogy a beszélgetés 1918. december 2-a és 4-e között történt). 1918-XII. 587.

A szlovén kormánybiztos „keresése” feltehetően egy másik vonalon is zajlott. A belügyminisztérium, illetve az említett tárcához tartozó egyik érdekcsoport részéről Weiss Konrádod, a MÁV alkalmazottját is 1918 december elején az Obáléhoz hasonló okból a szlovén nemzeti kisebbség által lakott területre küldték. Első tapasztalatait Weiss 1918. december 7-én táviratban jelezte Muraszombatból (ma: Murska Sobota, Szlovénia) Jekel Péter miniszteri tanácsosnak. Beszámolt róla, hogy a jelenlétében Barkócon (ma: Bakovci, Szlovénia), feltehetően az összes lakosság részvételével, megalakult az első ún. vend gazdaitanács, valamint – szerinte – továbbiak megalakulására is esély volt a szlovénok lakta falvakban. Weiss Konrád véleménye alapján a szlovén közösségnek elsősorban gazdasági természetű igényei voltak, hiszen petróleumot, sót, gyufát, dohányt, lúgkővet és meszet kértek. A táviratban arról is beszámolt, hogy az említett barkóci gyűlésen a „jugoszlávok” megpróbálták zavart okozni, azonban a község „egyhangúlag”, tehát feltehetően nagy többségben állást foglalt a magyar kötődés mellett.⁷³ Amikor Weiss a kormánybiztosi kinevezés reményében Muraszombat környékén szorgoskodott, a tisztség betöltésével kapcsolatos döntés de facto már megszületett. Miután Jekel tanácsos továbbította Jászinak Weiss említett táviratát, a nemzeti kisebbségekért felelős miniszter december 9-ei válaszlevélben tájékoztatta a belügyminisztérium tanácsosát, hogy az üzenetben felsorolt áruval kapcsolatos intézkedések már megtörténtek, és azt az új kormánybiztos fogja intézni, akinek – Jászi szerint –

⁷³ MNL OL K 40. Weiss Konrád 1918. december 7-ei távirata Jekel Péter miniszteri tanácsosnak. 1918-XII.730.

Klekl József (szlovén szövegkörnyezetben: Jožef Klekl), nyugalmazott cserencsói plébános, lapkiadó és szerkesztő, a muravidéki szlovének egyik vezéralakja az 1910-es évek második felében, majd országgyűlési képviselő a szlovén néppárt színeiben

(Pomurski muzej Murska Sobota
– Muravidéki Múzeum, Muraszombat)

a „kinevezése folyamatban van”.⁷⁴ E miniszteri levél bizonyíték arra, hogy Jászi már korábban eldöntötte, kit fog javasolni a szlovén nemzeti kisebbség kormánybiztosi tisztségére. A vashidegkúti származású, Jászi szellemi köréhez tartozó, a világnézetéhez és egyéb elveihez közelálló Obál Béla volt a befutó. Weiss, Obállal ellentétben, nem élvezte

⁷⁴ MNL OL K 40. Jászi Oszkár miniszter Weiss Konrád idézett táviratának tartalmával összefüggő 1918. december 9-ei értesítése Jekel belügyminisztériumi tanácsosnak.

a helyi (muraszombati) szociáldemokrata érdekeltségű értelmiség támogatását sem, ami – az alábbiakban ismertetett nyilatkozat üzenete mellett – a régió hetilapjának értesítéséből is kiderül. A *Muraszombat és Vidéke*, mivel elvárásaikkal szemben valamennyire késett a kormánybiztos kinevezése, az említett személlyel kapcsolatban kritikusan arra utalt, hogy „*valami Weiss nevű pesti úr önjelöltként mutatkozik a járás községeiben és saját érvényesülése érdekében agítál; egyelőre hinni sem akarjuk, hogy Weiss úr szereplési viselkedéséhez bármely hivatalos fórumnak a legcsekélyebb köze is volna.*”⁷⁵

A szlovén nemzeti közösségért felelős kormánybiztos kiválasztása érthetően felkeltette a megyei és a járási szervezetek, valamint az érintett lakosság érdeklődését is. Stájer oldalról fokozódott a szlovén agitáció az újonnan létrejött délszláv állam iránti szimpátia erősítésére, a helyi értelmiség, köztük sok szlovén származású személy (néhány római katolikus pap és a háborús évek során a szláv mozgalommal szimpatizáló fiatalember kivételével) pedig a Magyarország mellett maradást szorgalmazta. Az utóbbi álláspont támogatása érdekében 1918. december 2-án Muraszombatban, a városháza tanácsstermében népgyűlést tartottak, melyet feltehetően az akkor még kormánykiküldötként ott tartózkodó Obál Béla hívott össze. Sömen Lajos ügyvéd, a muraszombati nemzeti tanács elnöke és a *Muraszombat és vidéke* hetilap akkori főszerkesztője határozati javaslatot terjesztett a népgyűlés elé, amit a jelenlevők – akik között muraszombatiak és a környékbeli falvakból érkező képviselők egyaránt voltak – éljenzéssel támogattak és elfogadtak. A nemzetiségi miniszteri-

umba elküldött határozatot a december 2-i népgyűlés 140 résztvevője látta el a kézjeggyével.⁷⁶ A december 2-ai muraszombati határozat a következőket tartalmazta: „*Mi, muravidéki vendek 1000 évig híven kitarítottunk a magyar állam mellett. Most amidőn a wilsoni elvek alapján teljes önrendelkezési jogot nyertünk, nem akarunk elszakadni a magyar államtól, de önrendelkezési jogunkkal élni kívánunk. Egyben azonban érdekeinknek megfelelően berendezkedni is akarunk. Eddig különböző megyékhez voltunk csatolva. De mindegyiknek mostoha gyermekei voltunk.*”⁷⁷ A határozat folytatásában azt kérték, hogy a Vas és Zala megyék mintegy 200 községében élő szlovéneket, „a Murától a Rábáig”, egy, nemzeti alapon létrehozott megyében egyesítsék, amelyet Muramegyének nevezzenek. Az új megye székhelyéül Muraszombatot javasolták, ahol szlovén nyelven működő közigazgatási intézmények, bíróság és tanfelügyelőség létrejöttét szorgalmazták. Állami támogatást kértek az iskolarendszer majdani bővítéséhez, s szorgalmazták a vasúti hálózat továbbfejlesztését, mindezt azért, hogy a szerintük elhanyagolt szlovén népesség gazdaságilag és kultúrájában is fejlődhessen. A határozatban külön kitértek az éppen akkor időszerű kormánybiztosi kinevezésre is, és megköszönték a népkormánynak, hogy a kívánságaik meghallgatása céljából a Mura mentére leküldték Obál Bélát, akinek bizalmat szavaztak. Arra kérték a kormányt, hogy „*a fenti átalakítás és újjászervezés azonnali foganatosítása végett*” Obált konkrét végrehajtó jogokkal ruházza fel, mert szerintük a „*már nagymértékben folyó jugoszláv izgatásokkal és ígéretekkel szemben csak gyors és gyökeres intézkedésekkel lehet*

⁷⁵ Kormánybiztos. = Muraszombat és Vidéke (továbbiakban: MéV), 1918. dec. 15. 2. p.

⁷⁶ Muramegye. = MéV, 1918. dec. 15. 1-2 p.

⁷⁷ MNL OL K 40. Az 1918. december 2-ai muraszombati népgyűlés határozata. 1918-XII. 827.

a Vend-vidéket a magyar államnak megtartani”.⁷⁸ Az idézett határozat 1918. december 12-én érkezett meg hivatalosan a Jászi-féle kabinethez, azon a napon, amikor a kormány döntött Obál kinevezéséről. Sömen Lajos, aki a szlovének lakta vidék hovatarozását akkoriban kizárólag Magyarország keretében tudta elképzelni, a magyar kormánynak küldött 1918. december 18-ai táviratában üdvözölte Obál Béla kormánybiztosi kinevezését, és – mivel a korábinál is erőteljesebben kiéleződött a politikai, közbiztonsági és szociális helyzet a Mura mentén – kérte az új régiófőnök azonnali Muraszombatba küldését.⁷⁹

Obál Béla nyilvános muravidéki tevékenységének első helyszíne azonban nem Muraszombatban volt, hanem egy nappal a felidézett esemény előtt, 1918. december 1-én az akkor Zala megyéhez tartozó Bagonyán (ma: Bogojina, Szlovénia) vette kezdetét. A helyi nemzeti tanács – amely alatt nem a nemzeti hovatarozás alapján szervezett, hanem a korabeli magyarországi forradalmi időszaknak az új, Károlyi-féle hatalomhoz legalábbis formálisan hű, helyi szinten szerveződött/létrehozott testületét kell érteni – Basa Iván helyi plébános elnöklésével és a kormány kiküldöttje, Obál Béla jelenlétében szlovén nemzeti alapon létrehozott vármegye mellett bontották zászlót, Magyarország keretében. A tervezett vármegye létrehozása és az ahhoz való csatlakozás céljából, amelylyel kapcsolatban Obál a magyar kormány támogatásáról értesítette az érdekelteket, a bagonyai tanácskozás résztvevői a többi alsólendvai, valamint a muraszombati és a szentgotthárdi szlovén többségű települést is felszólították.

Arra kérték a szlovének lakta települések lakosságát, hogy aláírásaikkal támasszák alá a „bagonyai nyilatkozatot”, és azt juttassák el a magyar kormánynak Budapestre. A nyilatkozatban a bagonyai körjegyzőséghez tartozó lakosság nevében hangsúlyozták, hogy a történelmi magyar határok megőrzése, valamint a Mura menti szlovének és a térségben élő más nemzetek békés együttélése mellett foglalnak állást, az ún. wilsoni elvek szellemében, azonban szlovén nemzeti alapú vallási, oktatási, kulturális és önkormányzati igazgatást követeltek. Ezt az autonómia jellegű szlovén vármegye létrehozásával vélték megvalósíthatónak.⁸⁰

A befolyásos hatósági körökben nem volt mindenki kedvére Jászi Oszkár Obál kinevezésére vonatkozó javaslata. Ez kicseng a néhány héttel később a hivatalától búcsúzó Vas vármegyei főispánnak, Ostffy Lajosnak a belügyminiszterhez írt 1919. január 14-ei leveléből is, amelyben a Vas megyei nemzetiségi helyzetről tájékoztatót. A főispán, akit melleleg néhány héttel később éppen Obál Béla váltott a megye élén, a tájékoztatóját azzal zárta, hogy „mielőtt főispáni széket átadnám utódomnak, aki elsősorban a nemzetiségi miniszter úrnak, Jászi Oszkárnak bizalmi embereként került Vas megye vend vidékének kormánybiztosi állására, tehát emberi valószínűség szerint a nemzetiségi miniszter úr intencióinak lesz letéteményese...”⁸¹ Ostffy főispán bő egy hónappal korábban, 1918. december 11-ei, úgyszintén a belügyminiszternek címzett levelében, amelyben a szlovén nemzeti alapú önkormányza-

⁸⁰ Samoodločba narodov. = Novine, 1918. dec. 29. 1. p.

⁸¹ MNL OL K 40. Ostffy Lajos leköszönő Vas megyei főispán levele a belügyminiszternek. (Feltehetően 1919. január 8-án vagy 9-én írta, január 14-én küldték tovább a minisztériumból.) 1919-XII. szám nélkül (vegyes iratok, 88-89, 90-91).

⁷⁸ Uo.

⁷⁹ MNL OL K 40. Sömen Lajos 1918. 12. 18-ai távirata a magyar kormánynak. 1918.XVI. 945. p.

tiság sürgős létrejöttét határozottan támogatta, mert – mint fogalmazott – az ellenkező esetben „nem tudnak ellenállni a szomszédos szlovén területek csábításának”, még egyértelműbben ellenezte Obál Béla kormánybiztosi kinevezését. Azzal egyetértett, hogy az addigi eperjesi akadémiai tanárt célszerű volt bevonni a szlovén közösség megszervezésének teendőibe, a kormánybiztosi kinevezését azonban azért nem támogatta, mert Obál protestáns családból származott, amit szerinte az érintett lakosság katolikus többsége nem tudna elfogadni. Ostffy Lajos a szlovének kormánybiztosának a muravidéki kötődésüként említett gróf Batthyány Zsigmondot javasolta.⁸²

A bevezető részben már említett Pável Ágostonnak, a szakmai körökben akkor már eléggé ismert szlovén származású nyelvésznek is voltak tervei a szlovén közösség kormánybiztosi tisztséget vagy ahhoz hasonló hatósági szerepvállalást illetően. Ő sem lelkesedett Jászi javaslata, illetve döntése iránt. Levélében, melyet ugyan néhány nappal Obál hivatalos kinevezése után – 1918. december 16-án – írt, megemlítette a korábban szerény követelésűnek tekintett Mura menti szlovén közösség időközben megváltozott fejlődési és megmaradási igényét, és ezzel összefüggésben – egyebek mellett – a következőket hangsúlyozta: „*És ezekkel a megnövekedett igényekkel az államnak – a maga jól felfogott érdekében is – számolnia kell. Ezt a kérdést mindenképpen meg kell oldani, és pedig mindkét fél megelégedésére. E megoldás sikeressége érdekében fordultam a Miniszter Úrhoz, felajánlva szolgálatomat. Én a vend népből származom... És a nép is ismer engem...*

Miniszter Úr! Tegyük meg mindent, hogy ezt a jóra való népet ne veszítsük el. Én őszinte lelkesedéssel állok a Miniszter Úr mellé, rendelkezék velem, bármilyen irányban is. Ezidő szerint a dombóvári főgimnáziumban vagyok r. tanár (magyar–latin szakos, amit csak azért említek, hogy Miniszter Úr ebből is lássa, hogy a magyar kultúra szeretetét már régóta a hívő szeretettel zártam szívembe). Nem volt szándékom a Miniszter Úrhoz fordulni, mert reméltem, hogy az én közreműködésem nélkül is szerencsés és gyors megoldást nyer ez a sürgősen égető kérdés... Hogy mégis a Miniszter Úrhoz fordulok, annak oka az, hogy látom, hogy akadtak alakok, kik soha a néppel, nyelvével, sorsával nem törődtek, megvetették, nyelvét is alig-alig ismerik, a stájer és karintiai nyelvet és viszonyokat pedig éppenséggel nem, s most mégis feltolják magukat „vendeknek”, illetékeseknek ezen kérdés megoldására; pedig egyetlen jogcímük erre csupán az, hogy véletlenül ott születtek a vend ugaron, de nem is vend anyától. Ezek a modern hősök csak arra jók, hogy diszkreditálják az egész ügyet, csődbe juttassák, a népet pedig a jugoszláv testvérek karjaiba keressék. Hogy ez meg ne történhessék, elhatároztam, hogy jelentkezem, s feltárom a helyzetet Miniszter Úrnak.” Pável Ágoston levélével kapcsolatban ezúttal még arra utalunk, hogy annak másolatát Jászi Oszkár 1918. december 21-én, figyelmeztető kíséreléssel eljuttatta Obálhoz, mint kormánybiztoshoz, már Muraszombatba címezve, aki csak jóval később, 1919. január 19-én a következőképpen válaszolt annak tartalmára vonatkozóan a miniszternek: „... jelentem, hogy dr. Pável Ágost dombóvári főgimnáziumi tanár figyelmet érdemlő beadványa egyelőre tárgyaltalan, azonban a magyar népköztársaság kultuszminisztere által tervbe vett iskolareform, illetőleg a vend részek autonómiájának kialakulása után nevezett tanár vezető szerephez juthatna egy a

⁸² MNL OL Elnöki iratok (továbbiakban: K 148). Obál Béla kormánybiztos kinevezése 773.D.1920-11-1459., 25-26. p., Ostffy Lajos főispán 1918. 12. 11-ei levele a belügyminiszternek. 348.

vend érdekeket képviselő, esetleg Muraszombaton felállítandó középiskola vezetésével.”⁸³

Visszatérve Obál Béla kormánybiztosi kinevezésének lényegére, a tágabb Mura mentén és annak a környezetében gyorsan változó politikai körülmények és a közbiztonság romlása előirányozták, hogy a kormány határozott döntésekkel és szervezeti megoldással stabilizálja a szlovének lakta vidék helyzetét. A muraszombati főszolgabíró, Horváth Pál (1876-?) 1918. december 4-én táviratban jelentette Jászinak, hogy egy 250 főből álló szlovén katonai alakulat megszállta a túlnyomórészt szlovének lakta muraszombati járás közvetlen szomszédságában lévő stájerországi Radkersburgot (Regedét), ahol a hivatalokat is elfoglalták, a tisztviselőket pedig elbocsátották. A főszolgabíró szerint a regedei városvezetéstől olyan hírek szivárogtak ki, hogy a szlovének december 9-én Vas és Zala vármegyéket is meg akarták szállni, hogy a lakosságot megnyerjék Jugoszláviának.⁸⁴ A kialakult helyzetre való tekintettel a nemzetiségi miniszter 1918. december 5-ei levelében tájékoztatta a belügyminisztert a „Muraközben lakó vend nép” helyzetéről.⁸⁵ A miniszter levelében több pontatlanság volt, Jászi a szövegben a „Muraköz” földrajzi nevet – hibásan – a Vas és Zala megyék területén élő teljes szlávok (szlovének és horvátok) lakta vidékre használta. Kérdéses, hogy Jászi kabinetje ismeret- vagy/és információhiány miatt „mosta össze” a két népcsoportot és a területet, mivel negyedmillió lakost emlegettek. Valószínűbb, hogy 1918 novemberében,

illetve decemberében fontos cél lehetett a magyar kormány számára, hogy nagyobb tájegységre vonatkozóan létesítsenek horvát-szlovén alapú önkormányzatot és kormánybiztosságot, mert oly módon a radikálisabb muraközi horvát követeléseket könnyebben kezelhették volna. (Ezen a véleményen volt Kővágó László történész is, aki a második világháború utáni időszakban – az egypártrendszerbeli ideológiai és politikai elvárások, valamint az akkori tendencia ellenére – a legmélyrehatóbban foglalkozott a Mura menti térségnek a tárgyalt korszakra vonatkozó történelmével.)⁸⁶ Erre ugyan nem került sor – részben azért, mert 1918 karácsonya után Muraközben az események más utat vettek, az említett tájegység tartósan, majd később végérvényesen a délszláv királyság fennhatósága alá került –, azonban az említett lakosság szám mindenképpen túlzottan magas volt, mert a zalai és a vasi szlovének akkor bő 70 ezren voltak, a muraközi horvátok pedig 85 ezren lehettek. Amennyiben ehhez hozzáadjuk azt a mintegy 25–30 ezer magyart, akik a ma Muravidéknek nevezett területen és a Muraközben éltek, akkor is legfeljebb kétszázezer személyről beszélhetünk a miniszter levelében említett területen. Túllépve a megemlített pontatlanságokon, Jászi a belügyminiszternek írt levélben hangsúlyozta, hogy „a Muraközben lakó vend nép sorsa a horvát izgatás miatt bizonytalanra vált”, ezért fontosnak tartotta a szlovén lakosság érdekeit képviselő állandó kormánybiztos kirendelését. A tisztségre dr. Obál Bélát, az Eperjesi Teológiai Akadémia tanárát javasolta. Jászi szerint az előrelátott közigazgatási reform keretében a szlovéneket

⁸³ MNL OL K 40. Pável Ágoston levele Jászi Oszkár miniszternek. 4. doboz. 1919–XII. 277.

⁸⁴ MNL OL K 40. A muraszombati főszolgabíró 1918. december 4-ei távirata a nemzetiségi miniszternek. 1918–XI. 642.

⁸⁵ MNL OL K 40. Jászi Oszkár nemzetiségi miniszter 1918. december 5-ei levele a belügyminiszternek. 1918–XII. 637.

⁸⁶ Kővágó László: A magyarországi délszlávok 1918–1919-ben. Bp., 1964. (továbbiakban: Kővágó, 1964.) 132. p.

feltétlenül egy önálló szervezeti egységbe (járásba vagy megyébe) kellett volna tömöríteni, Muraszombat központtal. Erre azért volt szükség, mert Jászi szerint a szlovének „*délről és nyugatról áramló, káros idegen hatásoknak*” voltak kitéve. A „*déli hatások*” a Muraközéből érkeztek, ahol a magyarellenesség és az elcsatolási törekvés erőteljesebb volt, a nyugati befolyással pedig a stájer vidéken létrejött szlovén nemzeti tanács tevékenységére utalhatott a miniszter. A maribori (Marburg) székhelyű nemzeti tanács ugyanis elsőként emelte programjába a magyarországi szlovének csatlakozását az új délszláv államhoz.⁸⁷

Batthyány Tivadar (1859–1931) belügyminiszter a Minisztertanács 1918. december 6-ai ülésén beterveztette elfogadásra, hogy Vas és Zala megyék szlovének lakta járásainak, illetve településeinek a területe „*szlovén (vend) vármegyévé*” minősüljön, Muraszombat központtal, amelyet kormánybiztos irányít, akinek a címe később főispáni tisztségre változhat. A Minisztertanács a határozatjavaslatot elfogadta.⁸⁸ A szlovén kormánybiztosság létrehozására – amely a tervek szerint kezdetben a szlovén vármegye operatív hatósági szerve lett volna – és Obál kormánybiztosi kinevezésére vonatkozó javaslatot, amelyeket úgyszintén a belügyminiszter terjesztett a testület elé, a Minisztertanács az 1918. december 11–12-ei ülésén tárgyalta és fogadta el.⁸⁹ A határozat szövegéből kiderül, hogy a kormánybiztosság a belügyminisztérium égisze alá tartozott. Küldetését illetően megjelölték a határvédelem-

mel összefüggő szerepét; az egyre fokozódó esetleges „*nyugati behatolások*” megakadályozásánál határozott fellépési joggal ruházták fel, mivel akkorra egyre gyakrabban érkeztek hírek jugoszláv területi igényekről, főképpen a stájer vidéki nemzeti tanács részéről. A belügyminiszter az indoklás keretében a november elejei, az ún. zöld káderekkel összefüggő zavargásokra is utalt, Obál kinevezésénél pedig a Mura menti származású akadémiai tanárnak a nemzetközi viszonyok és a kisebbségi kérdés terén való jártasságát hangsúlyozta. A hivatalos közleményben közzétett, 1918. december 15-én megjelent szövegben az szerepelt, hogy Obál Bélát a szlovén közösség érdekeinek a képviselésére nevezték ki kormánybiztosnak, muraszombati székhellyel.⁹⁰ Obált a minisztertanács által elfogadott határozat napján, december 13-án értesítette a döntésről János Zoltán (1868–1942) belügyi államtitkár.⁹¹ A szlovén közösség kormánybiztosa hivatalosan 1918. december 16-ával foglalta el tisztségét. Azokban a napokban költözött a családjával Eperjesről Muraszombatba, az utazás azonban – Obál közlése szerint – nem volt zökkenőmentes, mert az ingó vagyont szállító vagon valakik feltörték, és a családnak akkor feltehetően 45 ezer korona kára keletkezett.⁹²

A kormány tényleg komoly feladatnak tekinthette a szlovén nemzeti kisebbség státusának a rendezését, mert bő két héttel Obál kormánybiztosi kinevezését követően, 1918. december 28-án,

⁸⁷ Slavič, 1999. 175–177. p.

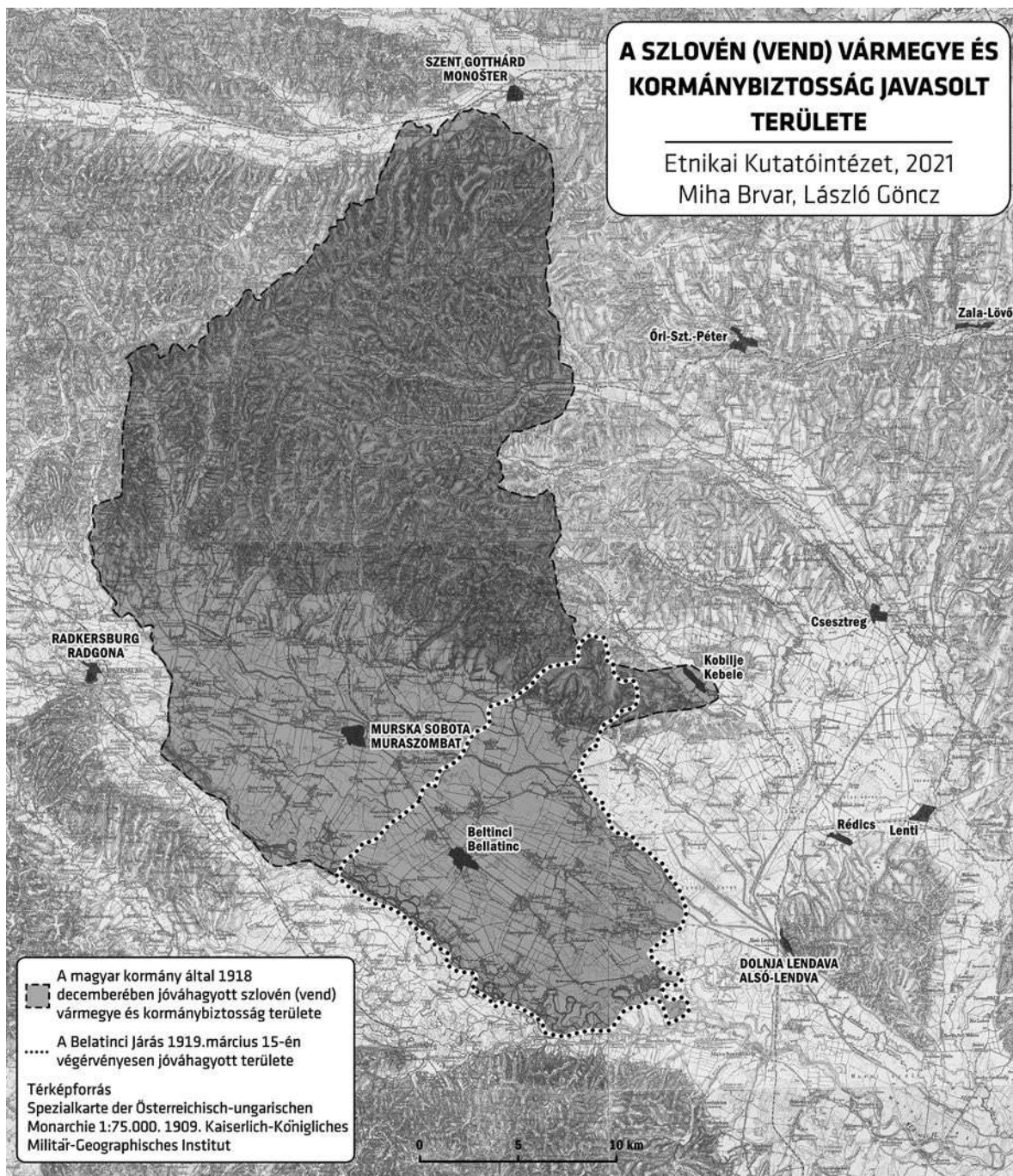
⁸⁸ MNL OL Minisztertanácsi jegyzőkönyvek (K 27). A Minisztertanács 1918. december 6-ai ülésének jegyzőkönyve. A 25. napirendi pont keretében hozott határozat.

⁸⁹ MNL OL K 27. A Minisztertanács 1918. december 11–12-ei ülésének jegyzőkönyve. A 8. napirendi pont keretében hozott határozatok.

⁹⁰ Budapesti Közlöny, 1918. dec. 15. 2. p.

⁹¹ MNL GYMSM SL XIV. 66. I/2. A belügyi államtitkár 1918. 12. 15-ei 10.408. sz. értesítése Obál Béla kormánybiztosi kinevezéséről.

⁹² MNL OL K 148. Obál Béla. Obál Béla saját kiadásáról készített, 1919. január 25-ei keltezésű beszámolója a belügyminiszternek; Obál juttatásait is tartalmazó, 1919. március 6-ai kormányrendelet. 773. D. 1920–11–1459., 2376/1919., 6–9. p., 13–14. p.

Az Obál Béla által kezdeményezett, a magyar kormány által támogatott Mura (vagy Vend) vármegye feltételezhető kiterjedése, valamint az 1919 márciusában formálisan is jóváhagyott Belatinci járás területe

A térkép a ljubljanoi Nemzetiségi (Etnikai) Kutatóintézetben készült (készítették: Göncz László és Miha Brvar).

Jászi egyik korábbi bejelentéséhez híven, a minisztertanács kinevezte őt a tervezett szlovén vármegye főispánjává. A minisztertanács arról is határozott, hogy a létesítendő szlovén vármegye konkrét területét a két illetékes miniszter, Bathyány Tivadar, a belügyi tárca vezetője és Jászi Oszkár állapítják meg.⁹³ Más lapra tartozik, hogy mindez ellenére – számos bel- és külpolitikai tényező, valamint a szlovén közösségen belüli igények megváltozása okán – a magyar állam fennhatósága keretében 1919 elején de facto nem alakult meg a szlovén vármegye. Már december közepén, közvetlenül a szlovén vármegye létrehozására vonatkozó kormányhatározat után egy radikális hangnemű, „*valamennyi Mura menti szlovén*” nevében magyar nyelven írt levél érkezett Budapestre, a központi nemzeti tanácsra címezve.⁹⁴ A rendkívül éles hangnemű levél szerzője ismeretlen, a nehezen olvasható szöveg végén „*Slavčič*” vagy „*Slavčiče*”, álnévnek tekinthető aláírás szerepel (ami üzenetszerű értelmezésként „*Szlávocskát*” is jelenthetett, tükörfordításban azonban „*csalogányocskának*” felel meg), aki „*az egész közösség nevében*” üzent. Feltételezhető, hogy valaki a Muravidéknek a jugoszláv államhoz csatolását erélyesen támogatók köréből volt a szöveg szerzője, aki a magyar nyelvet tökéletesen bírta, vagy netán az írás a stájervidéki szlovén nemzeti tanács berkeiben, esetleg azok vezetőivel egyeztetve született. Az 1918. december 15-ei keltezésű levélben határozottan követelték, hogy a magyar kormány Muraszombat, Szent-

gotthárd és Alsólendva térségéből hívja vissza a hadsereget, továbbá semmilyen formában ne akadályozzák a Mura mentén élő szlovének önrendelkezésének a kinyilvánítását a délszláv állam mellett, valamint az illetékes magyar hatósági szervek sem fegyverrel, sem propagandaszóközökkel ne kényszerítsék a szlovén közösséget, hogy „*a magyar rabiga keretében maradjon*”, továbbá a szlovén származású katonákat 1919. január 1-ig bocsássák el a magyar hadseregből. E levél valójában nyomásgyakorlásnak tekinthető, a magyar kormány által kezdeményezett Mura vármegye megalakulását támogatók ellen buzdított. Másrészt azokban a hetekben a stájervidéki szlovén nemzeti tanács részéről komoly terveket szöttek Vas és Zala megyék szlovének lakta részének a megszállására, a szlovén északi határokért, elsősorban Mariborért, azaz a korábbi Marburgért vívott harcok meghatározó egyénisége, Rudolf Maister tábornok, korábban osztrák–magyar őrnagy közreműködésével.⁹⁵

A karácsonyi ünnepek alatt, ugyan nem a stájervidéki szlovén nemzeti tanács és Maister tábornok részéről, hanem a szomszédos, abszolút többségében horvátok lakta Muraközt megszálló, többnyire horvát származású legénységből összetevődő délszláv alakulat egyik, Jurišič százados vezette csoportja, a szlovén tartományi vezetéssel és az említett maribori nemzeti tanáccsal nem egyeztetve, meglepetésszerűen megszállta a Lendva-vidéket, majd 1918. december 27-én Muraszombatot is elfoglalta. Az esemény komoly bizony-

⁹³ MNL OL Minisztertanácsi jegyzőkönyvek (K 27). A Minisztertanács 1918. december 28-ai ülésének jegyzőkönyve. A 22. napirendi pont keretében hozott határozatok.

⁹⁴ MNL OL K 40. D/IV. 1792/1918. Ismeretlen szerző (intézmény) 1918. december 15-ei keltezésű levele a Magyar Nemzeti Tanácsnak. 117–118. p.

⁹⁵ Göncz László: Načrti avtonomne in upravne organiziranosti Slovenske krajine v obdobju Károlyijeve ljudske republike (od novembra 1918 do marca 1919). = Studia Historica Slovenica, 2021. št. 3. 748–749. p; Kóvágo, 1964. 136–138. p.

talanságot keltett a lakosság körében, melynek a Mura (szlovén) vármegye létrehozása vonatkozásában mindenképpen hátráltató hatása volt. A szlovének lakta vidékről és a környékbeli magyar településekből a magyar karhatalmi alakulatok – néhány áldozat árán mindkét oldalon – 1919. január 3-ig, a Muraközzelellentétben, ahol a délszláv megszállás tartós maradt, elűzték a Jurišič-legénységet. Obál Béla nagyszabású vármegye-tervének a mindössze egy hétig tartó jugoszláv megszállás azonban kétségtelenül jelentősen ártott.⁹⁶

A szlovén kormánybiztos, az említett események miatt nyugodtnak aligha mondható légkörben, éppen csak hozzálátott a Muraszombat székhelyű ún. vend kormánybiztosság megszerzéséhez (amiről a későbbiekben röviden még szólunk), amikor újabb rendkívül fontos tisztségre nevezte őt ki a kormány. Obál Bélát 1919. január 7-én Vas vármegye főispánjának nevezték ki.⁹⁷ A belügyminiszter Obál alkalmasságát e fontos tisztségre a január 7-ei kormányülésen a következőképpen indokolta meg: „A főispáni állásra Obál Béla, a vend nép érdekeinek képviselőjére kinevezett kormánybiztos úgy jeles képzettségénél, mint gyakorlati ismereteinél, vezető állásra való teljes rátermettségénél, politikai megbízhatóságánál, úgyszintén a helyi és személyi viszonyok teljes ismereténél fogva legalkalmasabbnak mutatkozván, tisztelettel arra kérem a Minisztertanácsot, hogy Obál Bélát Vas vármegye főispáni teendőinek ellátásával is megbízott kormánybiztossá kinevezni méltóztatásuk.”⁹⁸ Obál poli-

tikai megbízhatósága volt a főispáni kinevezés legfontosabb feltétele, bár kétségtelenül az ambiciózus akadémiai tanár egyéb vezetői adottságokkal is rendelkezett. E tanulmány keretében Obál vármegyei főispáni szerepkörével mélyrehatóan nem foglalkozhatunk, csupán egy-két összefüggést említünk, azonban fontos hangsúlyozni, hogy e tisztség betöltésével, ami de facto 1919. január 21-én kezdődött, a muravidéki szlovének kormánybiztosi szerepköre Obál vonatkozásában másodrendű feladatkörre minősült át. (Ezért volt szükség kormánybiztos-helyettes kinevezésére.) Obál Béla székhelye is megváltozott az új tisztség betöltésével. Vasi főispánként, érthetően, Szombathelyen kellett tartózkodnia. A megyében – főképpen a Károlyi-időszakban létrejött, politikai tekintetben előtérbe kerülő társadalmi csoportok részéről – Obál főispáni kinevezését támogatták. A hivatalos beiktatásán megjelenő munkásság nevében Kovács József szociáldemokrata párttitkár volt csak valamennyire „ünneprontó”, aki – köszöntés helyett – arra figyelmeztette Obált, hogy csak addig tud sikeresen tevékenykedni a kormány nevében a megye első embereként, ameddig bírja a munkásság bizalmát, és nem kísérli meg azok mellőzését a hatalomgyakorlás során.⁹⁹

Obál Béla, bizonyára csak véletlenül éppen a főispáni tisztség hivatalos betöltésének első napján, 1919. január 21-én levélben megkereste Mikes János (1876–1945) római katolikus püspököt a szombathelyi egyházkerület keretében élő szlovén lakosság oktatása ügyével összefüggésben, mivel

⁹⁶ MNL OL K 40. 4. sz. doboz. VIII. 1919. 62. p.; Göncz, 2017. 179. p.

⁹⁷ MNL OL K 27. A Minisztertanács 1919. január 7-ei ülésének jegyzőkönyve. A 15. napirendi pont keretében hozott határozat.

⁹⁸ MNL OL Belügyminisztérium. K 148. Obál Béla főispáni tisztségére vonatkozó kinevezés; belügyminiszteri előterjesztés a Mi-

nisztertanács 1919. január 7-ei ülésére. 2394. 294. p.

⁹⁹ Nagy Zsuzsa, L.: A Tanácsköztársaság dunántúli előzményeiről (1919. január–március). = Történelmi Szemle, 1958. 1. sz. 175–176. p.

az alapiskolák többsége az említett vallási közösséghez tartozó felekezeti intézmény volt. A levélben, amelyet Obál kormánybiztosként jegyzett, „*méltóságos és főtisztelendő*” jelzővel szólította meg az egyházfőt. A szlovén közösség iskolaügyének „*megfelelő alapon való átszervezéséről*” tájékoztatta Mikest, mivel a kormány közoktatásért felelős tárcája tanfelügyelőt küldött a szlovén kormánybiztosságra – az „*átszervezés*” lebonyolítására és a szlovén közösség oktatásügye irányítására – dr. Török József állami segéd-tanfelügyelő személyében. Az említett levél második részében Obál kormánybiztos a következőket közölte Mikes János püspökkel: „*Midőn ezt méltóságoddal tudomásvétel céljából tisztelettel közlöm, egyben felkérem, hogy dr. Török József segéd-tanfelügyelő urat ezen nehéz és felelősségteljes munkájában jóindulatúlag támogatni, ezen kormány intézkedését a főhatósága alá tartozó, s vend nyelvű lakossággal bíró községek iskolai hatóságait értesíteni, s egyúttal azokat utasítani szíveskedjék, hogy a jövőben felterjesztésüket a vendvidéki tanfelügyelőség címére Szombathelyre küldjék.*”¹⁰⁰ A megyés püspök válaszelevelében megköszönte a kormánybiztos értesítését, valamint jelezte, hogy a Vas és Zala megyék szlovének lakta részén tervezett oktatási törekvéseket, valamint Török József tanfelügyelő közreműködését támogatják.¹⁰¹ E kellemes hangneműnek tűnő levélváltás után nehezen értelmezhető Obál kormánybiztos-főispán szembefordulása a római katolikus megyéspüspökkel, ami azon-

ban kétséget kizáróan már néhány nappal később bekövetkezett. A kormánybiztos Mikes János püspök lejáratahoz és meghurcolásához folyamodott, ami az egykori teológiatanár gyökeres ideológiai-világnézeti pálfordulására utal az egyébként ellentmondásos és értékválságba torkolló Károlyi-időszakban. Obál magatartásának indítéka főképpen a népköztársaság egyházi vagyonnal és a vallásoktatásnak az iskolákban maradásával szembeni állásfoglalással, valamint netán személyi vonatkozású konfliktussal függhetett össze. Ezúttal e jelenség boncolgatásába nem mélyedünk bele, csupán a Berinkey-kormány vallásügyi minisztere, Vass János (1873–1936) 1921 májusában, a Persián–Malcsiner pör keretében történt bírósági vallomása alapján ismeretünk rövid összegzést az Obál–Mikes ellentétről. Vass János az említett vallomás keretében elmondta, hogy 1919. február 16-án Obál Béla felkereste Károlyi Mihály köztársasági elnököt és jelentette neki, hogy Mikes püspök nemcsak belpolitikai, hanem külpolitikai szempontból is olyan magatartást tanúsított, hogy – Obál szerint – lehetetlen volt abban nem felismerni az ellenforradalmi magatartást. Ugyanezt Obál Vass Jánosnak is elmondta, és bizonyítékként arra utalt, hogy Mikes kapcsolatban volt a jugoszláv-horvát ún. royalista körökkel és monarchista vezető férfiakkal, valamint a magyarországi ellenforradalmárokkal. Obál továbbá – Vass János szerint – azt is állította, hogy Mikes a java-dalmaiból nagy összeget fordított propagandacélokra, miközben szerinte elhanyagolta az egyházi javak karbantartását és „*nem úgy él, ahogy egy főpásztor-nak élnie kellene, hanem mint egy világfi.*” Néhány nappal később, 1919. február 21-én a minisztertanács a szocialisták

¹⁰⁰ Szombathelyi Egyházkerületi Levéltár (továbbiakban: SZEL) Mikes János püspök iratai. III. 1.j./14. Obál Béla kormánybiztos 1919. január 21-ei keltezésű levele Mikes János megyés püspöknek. 1272/1919 (10/1919).

¹⁰¹ SZEL Mikes János püspök iratai. III. 1.j./14. Mikes János püspök válaszelevele Obál Béla kormánybiztosnak (keltezése olvashatatlán). 1272/1919.

kívánságára Mikes János megyéspüspök internálásáról határozott.¹⁰²

Visszatérve Obál Béla tisztségeire 1918 decembere és 1919 augusztusa között, arról is említést kell tenni, hogy ő nem zárkózott el attól az ötlettől sem, ami Jászi és munkatársai részéről már 1918 decemberének első felében említésre került, majd 1919. január elején a belügyminisztériumban ismételtlen felmerült, hogy – a megyei főispáni cím és a szlovének kormánybiztos-főispánja tisztség mellett – a Muraköz kormánybiztosa címet is betöltse. Sőt Obál ennél többre is tett javaslatot. A saját vezetése alatt a Zala vármegye egészére kiterjedő kormánybiztosság létrehozását is, legalább bizonyos ideig, célszerűnek tartotta volna, ami – még ha államszervezési és védelmi szempontból volt is alapja – túlzottnak tekinthető közszereplési vágyára, tisztséghalmozási szenvedélyére is utal. A kormánybiztosi hatáskörének a Muraközre kiterjedő esetleges bővítésével kapcsolatban Obál a belügyminisztérium egyik tanácsosának küldött 1919. január 11-ei keltezésű táviratában azt hangsúlyozta, hogy – mivel Muraszombat vidékét és Vas vármegyéjét akkorra már megtisztította a „betolakodó alakulatoktól” (a Jurišić-féle csoport kiűzésére utalhatott) – nemcsak a Muraközt, hanem bizonyos ideig Zala vármegye teljes területét a kormánybiztossága ellenőrzése alá kellene sorolni, mert a tágabb térség védelme csak akkor lenne hatékony, ha az arra vonatkozó döntéseket a teljes nyugati határterület vonatkozásában összehangoltan hoznák meg. Obál arra is utalt, hogy – szerinte – a zalai szlovéneknek és horvátoknak egyaránt elégük volt a délszláv hatalomból,

¹⁰² Prohászka inspirálta Kunfit a kötelező vallásitanítás eltörlésére. = Világ, 1921. máj. 13. 4. p.

és mindenben hajlandók lettek volna együttműködni vele mint kormánybiztossal.¹⁰³ Utóbbi állítása részben igaz a Mura mentén élő szlovén közösségre, legalábbis annak bizonyos részére, a muraközi horvátok esetében azonban Obál véleménye nem tekinthető helytállóknak. A magyar kormány a Muraköz megszállása ellen hivatalosan ugyan tiltakozott az antant regionális katonai parancsnokánál, Louis Franchet d'Espèrey-nél (1856–1942), és a horvát terjeszkedést nyilvánosan nem ismerte el, valójában azonban a kialakult állapotot tudomásul vette. A demarkációs vonal a Dráváról áthelyeződött a Mura folyóra. Ezek után magyar kormánybiztos kinevezése a tájegység vonatkozásában okafogyottá vált.¹⁰⁴ Hasonlóan – amint a következő fejezetben illusztráljuk – 1919 januárjában lekerült a napirendről az ún. szlovén vármegye létrehozása is, és Obál Béla tevékenysége előterébe a Mura menti szlovén autonómia-tervek egyeztetése, valamint az elkészült változatok tárgyalása került.

E fejezet keretében szükséges említést tenni az Obál kormánybiztos nevéhez fűződő, a nyugati határvédelem megerősítése céljából létrehozott pénzalapról is. Erre az intézkedésre az egyre bizonytalanabb állapot – különösképpen a Muraköz tartósnak bizonyult délszláv megszállása után –, a magyarországi szlovének iránti egyre intenzívebb stájervidéki érdeklődés ösztönözte a kormánybiztos-főispánt.

¹⁰³ MNL OL K 40. 1919. II. Obál Béla 1919. január 11-ei távirata Jekel tanácsosnak a belügyminisztériumba. 119.

¹⁰⁴ Göncz László: Mura menti események és sorsfordulók 1918–1919-ben. A ma Szlovéniához tartozó Muravidék létrejöttének előzményei és következményei. In: A százéves trianoni békediktátum születése. Szerk. Kőő Artúr, Vizi László Tamás. Bp., 2021. 21–22. p. (A Magyarországtudató Intézet kiadványai; 28.)

A Jurišić-féle, 1918 karácsonykor bekövetkezett horvát betörés utáni rendhelyreállítást követően a korábbinál is nagyobb lélekszámú magyar katonai egység koncentráldott a Mura vonalon. A magyar katonai parancsnokság vasi központja, amely részben a zalai szakasz Belatinc-környéki területére is kiterjedt, Muraszombatban volt. Obál szerint a határvédelmi egység fenntartására a korábbi költségvetési keretnél több pénzre volt szükség, aminek bizonyos részét a kormánybiztos a tágabb régióban szervezett gyűjtéssel kívánata előteremteni. A pénzgyűjtés lebonyolítására az érintett megyék vezetőit Obál rendeletben szólította fel. Zala vármegyében Kolbenschlag Béla (1865–1934) alispán 1919. január 18-án tájékoztatta a főszolgabírókat és a rendezett tanácsú városok polgármestereit Obál rendeletéről. A zalai alispánhoz intézett levél keltezésekor Obál már 500.000 korona körüli összeget összegyűjtött Vas vármegyében – bankoktól, főúri családoktól és földbirtokosoktól –, a még hiányzó pénzösszeg összegyűjtésére pedig Zala vármegyében számított. Obál Zalában is elsősorban a határmenti nagybirtokosok és bankok támogatásában bízott. Azzal a magyarázattal próbált hatni rájuk, hogy számukra lesz a legfontosabb a határvédelem megfelelő megszervezése. A gyűjtés Zala vármegye területén is megindult, azonban Obálnak nehézségei adódtak az összegyűjtött pénzek kiutalásának a bizonyításával, ami miatt Zalában vádat emeltek ellene, a törvényhatósági testület döntése értelmében pedig a zalai adakozás összege visszakerült a zalaegerszegi takarékpénztárhoz.¹⁰⁵

¹⁰⁵ MNL ZML Zalaegerszeg város polgármesterének iratai (továbbiakban: V. 1607c). Közigazgatási iratok 1918 (8050-10.795), 71. doboz. 739.

A KORMÁNYBIZTOS SZEREPE A SZLOVÉN KÖZÖSSÉG HELYZETÉNEK RENDEZÉSÉNÉL ÉS AUTONÓMIATÖREKVÉSEINÉL

E fejezet keretében összefoglaljuk Obál Béla kormánybiztos-főispán, majd népbiztos legfontosabb, a szlovén nemzeti közösség helyzetével és törekvéseivel összefüggő teendőinek a lényegét.

Az ún. vendvidéki kormánybiztosság létrehozása és megszervezése, amely a Károlyi-érát követően – „Vend-vidéki Népbiztossággá” átalakulva – a Tanácsköztársaság időszakára is bizonyos mértékig átmentődött, Obál Béla fontos tartalmi és szervezési munkájának tekinthető, amelynek jelentős részét feltehetően már a vármegyei főispánná való kinevezése előtt elvégezte. A kormánybiztosság szakterületekre (osztályokra) alapozását Obál azzal indokolta a belügyminiszternek küldött 1919. január 19-ei levelében, hogy a feladatok sokasága, továbbá az elintézésre váró ügyek gyors és szakszerű megoldása tették azt szükségessé. A kormánybiztosság keretében 6 osztályt hozott létre. A legfontosabbnak közülük a meghatározó („érdemi”) ügyeket ellátó és döntéseket hozó „elnöki osztályt” tekintette, melynek vezetésével Gyulai Emil titkárt bízta meg. A területvédelmi osztálynak „az idegen hordák betörését” kellett volna megakadályozni. Ennek az élére Tkálecz Vilmos tartalékos főhadnagyot, a néhány hónappal később kikiáltott kérésállam, a Mura Köztársaság kalandos körülmények között működő létrehozóját állította, akinek a zöld káderféle csoportok 1918. november elejei felszámolásánál már voltak „érdemei”. (Határozott fellépése 1918 novemberében nem vitatható, egyesek azonban több,

bírósági elítélés nélküli kivégzéssel vádolták,¹⁰⁶ amit azonban az eddig ismert források nem támasztanak alá). A népjóléti osztálynak Obál a lakossággal való kapcsolattartást, valamint „*a nép jóléte érdekében teendő intézkedések*” elvégzését szánta, amelynek vezetését Czvetko Lajosra bízta. A sajtó- és propagandaosztálynak „*az átalakult Magyarország komoly eszméinek a hirdetése*” volt a feladata, melyet Kolossa József önkéntes szakaszvezető irányított. Obál Béla a tanügyi osztálynak is, amint már utaltunk arra, fontos feladatokat szánt a népbiztosság keretében. A Török József tanfelügyelő által vezetett szakterületnek – amelynek a korábban idézett levél szerint Szombathelyen volt a székhelye egyebek mellett – a megváltozott körülmények szempontjából helytálló tanintézményeket kellett volna létrehozni, valamint a feladatkörébe tartozott minden olyan intézmény megszervezése, „*amely a vend nép érdekeinek előmozdítását, illetőleg kulturális felvirágoztatását célozta.*” A Krauthacker Albert által vezetett gazdasági osztály hatáskörébe a kormánybiztosság gazdasági teendői és a pénzügyek irányítása tartoztak. Obál Béla lendületes szlovén kormánybiztosi tevékenysége, amint már utaltunk arra, a megyei főispáni kinevezéssel formálissá vált, ezért a belügyminiszternek küldött levelének a végén megjegyezte, hogy „*felszaporodott*” feladatai miatt szükségessé vált egy kormánybiztos-helyettes kinevezése, amely tisztségre az úgyszintén Mura menti származású Sinkovich Elek (1868–1938) szombathelyi főszolgabírókat javasolta. A belügyminiszter Obál Béla javaslatát elfogadta, és „*a Minisztertanácstól nyert felhatalmazás alapján*” Sinkovich Eleket kinevezte a szlovén közösség kormány-

biztos-helyettesének, amiről az érintettek 1919. február 25-én értesítette.¹⁰⁷

Az előbbi fejezetben tárgyalt törekvések keretében Obál Béla kormánybiztos 1919. január első felében közzétette a „Vend-vármegye” létrehozására vonatkozó javaslatát. Terve szerint az ún. szlovén vármegyében három járás jött volna létre, mégpedig a felsőlendvai és a muraszombati a vasi részen, valamint a Zala vármegyei szlovén többségű területen a belatinci. Az utóbbi az alsólendvai járás szlovének lakta körjegyzőségeiből 1919 márciusában ténylegesen létre is jött, bár a néhány nappal később bekövetkezett kommunista puccs utáni hónapokban a működése alig indulhatott el.¹⁰⁸ Az új, nemzetiségi alapú vármegye megszervezését Obál kormánybiztos népgyűlésen kívánta elfogadtatni, melyre 1919. január 17-én került sor. E tervéről előtte egyeztetett a római katolikus papok Klekl József körül tömörülő csoportjával, azonban teljes egységre nem jutottak. Klekl a megbeszélésen nem zárkózott el a szlovén vármegye tervétől, azonban valós elképzelései akkor már annál jóval messzibbre céloztak. Négy másik szlovén érzelmű plébános társaságában 1919. január 14-én határozott követeléseket tartalmazó szlovén autonómiajavaslatot készített. Ilyen légkörben, erőteljes kétoldalú agitációk hatására, nagy tömeg jelenlétében a január 17-ei belatinci népgyűlésen egymásnak ellentmondó követelések és vélemények hangzottak el. Ahhoz nem fér kétség – amint már említettük –, hogy a szlovén vármegye megalapítása, a Kormányzótanács egyértelmű határozata ellenére, az

¹⁰⁷ MNL OL K 148. 773. D. 1920-11-1459. Vend kormánybiztos: a kormánybiztosság osztályainak megszervezése és Sinkovich Elek főszolgabírónak helyettes kormánybiztossági történeti kinevezése. 2391.

¹⁰⁸ MNL ZML V. 1607c. 77. sz. doboz. Az alispán 8257/1919 sz. értesítése a Belatinci járás megalakulásáról. 2869.

¹⁰⁶ Jerič, 2000. 44-44. p.

érintett közegben teljes körű támogatást nem kapott, és emiatt de facto lekerült a napirendről. Már az említett népgyűlést megelőző hetekben jelentősen megváltozott a lakosság hangulata, főképpen a Belatinc-környéki, döntő többségben szlovének lakta római katolikus falvakban, ezért a tömegrendezvényen olyan követelések is elhangzottak – még ha nem is tekinthető az közösségi állásfoglalásnak –, hogy a Mura menti szlovének az újonnan létrejött délszláv államhoz csatlakozzanak. A következő napokban, hetekben így a Mura menti szlovén autonómiaterület létrehozása került előtérbe.¹⁰⁹

Klekl autonómiatervezete, a ruszin közösségnek biztosított jogrendhez hasonlóan, nemzeti alapú autonómiát követelt a Mura mentén élő szlovén közösség számára. A szöveget a reá jellemző „mindenkinek megfelelő politizálás” kontextusában véglegesítette, ugyanis a Muravidék hovatartozását illetően az szerepelt benne, hogy „*akár Magyarország része marad a Muravidék, akár a békekonferencia a délszláv államnak ítéli, autonóm státus illeti meg.*”¹¹⁰ A tervezetben valamennyi Mura és Rába mentén élő szlovén egyesítését tűzték ki célul, Slovenska krajina („Szlovén Vidék”) néven, Mura-szombat székhellyel, beleértve olyan városokat és falvakat is, ahol a magyarság abszolút többségben élt, mint például

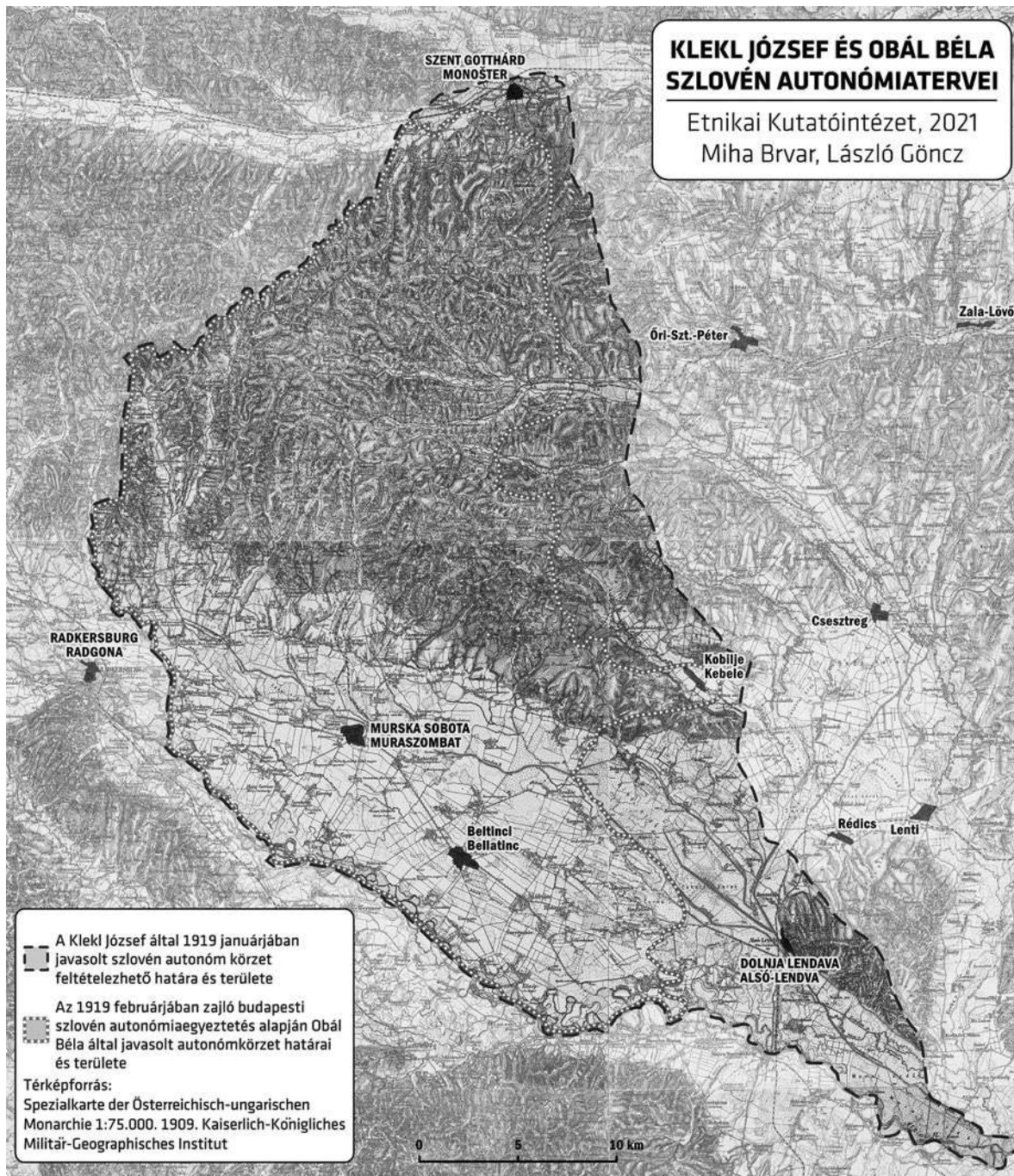
Alsólendva és Szentgotthárd. Klekl terve arról is rendelkezett, hogy a szlovének szempontjából minden fontos kérdésről az autonóm intézmény szervei döntenek, a Magyarországgal rendezendő közös ügyeket pedig „közös szervek” bonyolítsák le az állampolgársági kérdések, a civil és büntetőjogi törvénykezelés, továbbá a gazdaság, a közlekedés és a szociálpolitika terén. A szövegben rögzítették, hogy a hivatalokban, iskolákban és közintézményekben a hivatalos nyelv a szlovén lesz, a helytelen „vend” nevet – mivel azt akkor már, egyébként összességében jogosan, pejoratív hangzásúnak minősítették – mindenütt a „szlovén” kifejezéssel helyettesítsék. Az ún. Slovenska krajina területén az állam szlovén tannyelvű gimnáziumot, tanítóképzőt, gazdasági jellegű szakiskolát és leánylíceumot, valamint Alsólendván szlovén iskolát lett volna köteles az autonómiatervezet értelmében alapítani. Mivel római katolikus körben született a javaslat, azt is követelték, hogy az autonóm területen veszítse hatályát minden törvény, amely kizárja a hittanoktatást, és amely lehetővé teszi az egyházi vagyontulajdonát vagy állami tulajdonba kerülését az illetékes egyházi szervek előzetes engedélye nélkül, valamint amely az egyháztól megvonja a jogot saját iskolái működtetésétől. Szlovén nemzetiségű káplánok alkalmazását is sürgették a magyar plébániákon.¹¹¹

Mivel a Klekl nevével fémjelzett autonómiatervben az akkor abszolút magyar többségű Alsólendvát és Zala megye magyarok lakta területének bizonyos részét is a szlovén autonómiaterülethez sorolták, a kezdeményezés óriási felháborodást keltett a városban és szü-

¹⁰⁹ Kővágó, 1964. 142-144. p; Göncz László: A Muravidéki magyarság, 1918-1941. Lendva, 2001. (továbbiakban: Göncz, 2001.) 43-44. p; Kokolj, Miroslav - Horvat, Bela: Prekmurško šolstvo od začetka reformacije do zloma nacizma. Murska Sobota, 1977. 280. p.

¹¹⁰ Klekl József a későbbiek során ténylegesen az autonómiatervényben ellentmondásosnak tűnő rendelkezéssel összhangban cselekedett. Miután a Muravidék a békekonferencia döntése értelmében 1919 augusztusa után az SZHSZ Királysághoz került, Klekl országgyűlési képviselőként a belgrádi képviselőházban többször követelte a tájegység autonómiáját Jugoszlávia, illetve az akkori szlovén tartomány keretében.

¹¹¹ Klekl József: Načrt ali plan autonomije, šteroga je spravišče slovenskih duhovnikov, Zaladske županije, 14. jan. 1919. leta, ednoglasno sprijalo. = Novine, 1919. febr. 9. 1-2. p.

Klekl József és Obál Béla autonómiatervei alapján javasolt szlovén autonóm körzet(ek) kiterjedése

A térkép a Jubljanai Nemzetiségi (Etnikai) Kutatóintézetben készült (készítették: Göncz László és Miha Brvar)

kebb környékén. A városi képviselő-testület rendkívüli ülésen erélyesen tiltakozott a javaslat ellen, és erről a kormányt és Obál kormánybiztosát is tájékoztatták, valamint háromtagú bizottságot neveztek ki helytálló ellenvéleményt tartalmazó memorandum kidolgozására.¹¹²

A Klekl-féle javaslat tekintetében Vas vármegyéből is jól jött volna a támogatottság, ezért a nyugalmazott cserencsói plébános felkérte ottani paptársait, hogy csatlakozzanak a megjelentetett szöveghez. A kezdeményezés nem járt sikerrel, mert Vas vármegyéből csupán néhány pap vállalkozott erre, amiért leginkább Szlepecz János (1872–1936) muraszombati esperesplébános befolyását okolták, aki – bár a szlovén közösség nyelvi jogait támogatta – elhatárolódott a véleménye szerint radikális autonómialettervektől. A Klekl-féle autonómialettervezet Mikes János megyéspüspök érdeklődését is felkeltette, aki 1919. február első napjaiban a Muravidékre utazott. A püspök fogadtatása településenként eltérő volt, ami tükrözte a korabeli Mura menti hangulatot. Muraszombatban és Csendlakon (ma: Tišina, Szlovénia) a többség azt hangoztatta, hogy jövőjét Magyarország keretében képzelik el, és csupán a szlovén nyelvű oktatást kérték Mikestől az iskolák alsó tagozataiban. Cserencsón viszont „*Éljen Jugoszlávia*” kiáltásokkal fogadták az egyházközség vezetőjét. Belatincon és Tornisán pedig a helybeli plébánosok – tartva az esetleges lázongásoktól és durvaságoktól – arra kérték a megyés püspököt, hogy a tervezett találkozásokra ne kerüljön sor, ezért Mikes Belatinca el sem látogatott.¹¹³

Némethy Vilmos, alsólendvai ügyvéd és csoportja is készített egy eléggé hiányosnak minősíthető autonómialettervezetet, amely csupán a szlovének nyelvi jogaira tért ki. Tkálecz Vilmos körének a tervezete, amely Obál tudtával – elképzelhető, hogy az ő ösztönzésére – készülhetett, pedig a „vend (szlovén) vármegye” tervének egyes részeit tartalmazta, amivel – feltehetően – az akkor alakuló szociáldemokrata párt muraszombati helyi és járási szervezetének képviselőit kívánták megnyerni, ami nem járt sikerrel. A szociáldemokraták részéről konkrét autonómialettervezet nem készült, hanem erélyes tiltakozásuknak adtak hangot minden autonómialettervezettel szemben a Muravidéken. Ez a magatartásforma nem meglepő, ugyanis 1918 késő ősztől a szlovén nemzeti alapú önkormányzatiság legnagyobb ellenzőit az első világháború előtti évtizedekben intenzíven polgárosodó Muraszombatban találjuk. A szociáldemokrata párt február 16-i alakuló gyűlésén, szélsőséges hangnemű felszólalások keretében, kimondták, hogy mindennemű autonómialettervektől elzárkóznak, mert a térség jövőjét Magyarország keretében képzelik el. A durva szövegrészekről sem mentes felszólalásokra Obál Béla kormánybiztos is reagált. A muraszombati szociáldemokratákhoz intézett levelében leszögezte, hogy a magyar kormány az ún. wilsoni elvek értelmében kötött fegyverszünetet, ezért a Magyarország területén élő kisebbségeknek autonómiát kívánnak biztosítani.¹¹⁴

Az említett szlovén autonómialettervek közül a magyar kormányt a Klekl-féle tervezet foglalkoztatta. Obál kormánybiztos ösztönzésére Berinkey Dénes (1871–1944) miniszterelnök 1919. február 12-re hívta meg Budapestre az em-

¹¹² Vend veszedelem fenyegeti Alsólendvát és vidékét. Az alsólendvaiak tiltakozása. = Zalai Hírlap, 1919. febr. 13. 1. p.

¹¹³ Püspöklátogatás. = MÉV, 1919. febr. 2. 4. p.

¹¹⁴ Góncz, 2001. 48–49. p.

lített tervek elkészítőit. A tárgyalásokról Klekl távolmaradt, mivel – amint a budapesti tárgyaláson részt vevő meghatalmazottjai visszaemlékezéseiből ismert – ő akkorra ismét már egy lépéssel előrébb járt, ugyanis ténylegesen – még ha azt nem is mondta ki – a Muravidéknek a délszláv királysághoz csatolását támogatta.¹¹⁵ A miniszterelnök által összehívott budapesti tárgyalás alapján Obál Béla kompromisszumos szlovén autonómiatervet készített, amelynek rendelkezései között a Klekl-javaslat több fontos követelése szerepelt. Eltérést a két szöveg között leginkább az képezett, hogy Obál kompromisszumos javaslatából az egyházi kérdésekre vonatkozó követelések kimaradtak, valamint az autonóm terület szigorúan a szlovének lakta településekre vonatkozott. Alsólendva és az abszolút magyar többségű Lendva-vidék, valamint Szentgotthárd értelemszerűen nem szerepeltek benne. Obál Béla javaslata tartalmazta a szlovén közösség önrendelkezési jogát, továbbá a közösség legfelső képviselői szerve, valamint a kormányzás és a szlovén minisztérium kötelező létrehozását. Emellett az oktatás, a kultúra és a vallási nyelvhasználat terén a Klekl-tervezetben megfogalmazott rendelkezéseket is felkarolta. Az ún. közös ügyeket Magyarország és a tervezett szlovén autonóm körzet között elkülönítette az autonóm terület szerveinek a hatáskörétől.¹¹⁶

A következő hetekben a magyar belpolitikában nagy változásokra került sor, ami a Mura mentére vonatko-

zó autonómiatervnek és Obál azzal összefüggő törekvéseinek nem kedvezett. A kormánynak arra már nem maradt ideje, hogy döntsön az Obál Béla által elkészített szlovén autonómiatervről. Érdekességként említjük, hogy e tervezet eredeti példánya Berinkei miniszterelnök „asztalfiókjából”, mint még elintézetlen ügy, a Tanácsköztársaság kormányzótanácsa elnökéhez került. Garbai Sándor (1879–1947) (vagy valaki az ő nevében, illetve megbízásából) 1919. március 26-án ráírta az autonómiatervezet tartalmazó mappa borítójára, hogy „*ad acta - az ügy nem igényel tárgyalást*”, mivel a Tanácsköztársaságot irányító kommunisták eldöntötték, hogy „*a nemzeti kérdés az új társadalmi rend keretében magától rendeződik*”.¹¹⁷ Hogy az ilyen állásponttal Obál Béla egyetértett-e, arról nincs tudomásunk, de amennyiben más volt is erről a véleménye, annak megváltoztatására nem adódott lehetőség.

Amint utaltunk rá, 1919 elején, március első felében kiváltképpen, a Mura mente egyes részein már jelentős volt a jugoszláv állam iránti szimpátia, főképpen Zala vármegye közvetlen Mura folyó menti, szlovének lakta északnyugati részén, Vas vármegyében pedig az ún. stájer határszélben, a Felsőlendva és Vashidegkút között húzóódó sávban. Az említett térség lakosságára a Párizsból érkező híreknek is hatása volt. Emellett március elején egy muravidéki szlovén küldöttség Belgrádba utazott, hogy a délszláv királyság vezetőivel ismertesse a „tényleges” helyzetet.¹¹⁸ A küldöttség kérései pozitív visszhangra találtak a jugoszláv fő-

¹¹⁵ Arhiv Slovenije. Pokrajinski arhiv Maribor (továbbikában: AS PAM). Zbirka „Prevratni dogodki na slovenskem Štajerskem”. Janez Edšidt 1927. február 3-ai visszaemlékezése. SI_PAM/1961. 105., Jerič, 2000. 66-67. p.

¹¹⁶ MNL OL K 26. Miniszterelnöki iratok 1919. XXII. Obál Béla szlovén autonómiatervezete. 1429.

¹¹⁷ MNL OL K 26. 1919. XXII, 1429 sz. mappa. »Pro Domo« megjegyzés 1919. március 27-ei dátummal az Obál autonómiatervezet borítóján.

¹¹⁸ Slavič, 1999. 255-256. p.

városban, miután széles körű magyar-ellenes agitáció vette kezdetét a Muravidéken. Napvilágot látott egy muravidéki szlovén nyelvjárásban íródott, a belgrádi kormány által jóváhagyott, valamint annak a pecsétjével készült felhívás, melyet röplapként terjesztettek, és amelynek délszláv és szlovén szempontból pozitív hatása volt a tanácsuralom létrejöttével még inkább elbizonytalanodó lakosságra.¹¹⁹

NÉPBIZTOSI SZEREPKÖRBE

A Tanácsköztársaság létrejötte után Obál Béla vezetői szerepkörben maradt, mivel tagja lett a Vas megyei direktóriumnak, emellett tovább is ő volt a szlovén közösség ügyeivel megbízott népbiztos. A gördülékenynek nem minősíthető időszakban, amikor a szociáldemokraták és a kommunisták közötti „kompromisszum” után az utóbbiak – legalábbis országos vonatkozásban – de facto magukhoz ragadták a hatalmat, a különböző tisztségek odaítélése és megszerzése nem követhető teljességében pontosan, Obál Béla „átlépése” a Károlyi-féle időszakból az ún. Kun-érába eléggé egyértelmű volt. A Tanácsköztársaság első heteire ez mindenképpen állítható, utána – amire részben majd utalunk – Obál személyét és tisztségeit illetően bonyolódott a helyzet. A szombathelyi vármegye-háza udvarán 1919. március 23-án tartott népgyűlésen bejelentették, hogy a vármegye direktóriumának Obál Béla kormánybiztos, Kovács József szociáldemokrata párttitkár, Hencz Kálmán a Szociáldemokrata Párt szombathelyi szervezetének az elnöke és Tárnok Gyula

la főhadnagy, a vörös katonatanács elnöke lettek a tagjai.¹²⁰ Tárnok Gyula közvetlen direktóriumi státusa – legalábbis a kezdetben – olyan értelemben kérdéses, hogy Obál Béla a későbbiekben idézett távirati beszámolójában – amelyben zökkenőmentes hatalomátvételtől számolt be – őt nem említette. A „hatalomváltó” népgyűlésen, amely más forrás szerint már 1919. március 21-én este 9 óra körül megtörtént – feltehetően a 23-ainál szűkebb körű tanácskozásról lehetett szó, melyen megállapodtak a legfontosabb tisztségekről –, Obál Béla, a népbiztosok tanácsának táviratban közölt határozata értelmében lemondott főispáni és kormánybiztosi tisztségéről. Ezt követően a munkás-, katonai- és paraszttanács közfelkiáltással a megye népbiztosává nevezte ki őt.¹²¹ Arról is döntés született, hogy Obál Béla lett a politikai és nemzetiségi ügyek osztályának a vezetője.¹²² Az említett események után, válaszul a pártközpont levelére, Obál Béla a következő táviratot küldte Budapestre, a szociáldemokrata párttitkárság Erzsébet körúti székhelyére: „Távirati utasításukra a munkás- és katonatanács haladéktalanul kezébe vette a megye és város feletti uralmat. Végrehajtó hatalom három tagú direktórium kezébe lett téve. Tagjai Obál Béla kormánybiztos, Kovács József párttitkár, Hencz Kálmán pártelnök. Testvériség pártlapban egész oldal terjedelmű kiáltványt intéztünk a lakossághoz. A polgári reakciós lapokat lefoglaltuk, s ezekben is megjelentettük a kiáltványt. Szombathelyen és környékén teljes nyugalom van. Erős és megbízható karhatalom áll a rendelkezésünkre. Lingauer Albin ellenforradalmár

¹²⁰ MNL Vas Megyei Levéltára (továbbiakban: VaML) Vas vármegye Direktóriuma Általános iratok 1919. 1–800 (továbbiakban: XVI-1 b/1). 94–95.

¹²¹ Kövér István: A Tanácsköztársaság Vas vármegyében. Szombathely, 2019. (továbbiakban: Kövér, 2019.) 9–12. p.

¹²² Kóvágó, 1964. 217. p.

¹¹⁹ AS PAM Zbirka „Prevratni dogodki na slovenskem Štajerskem”. Prekmurski Slovenici. SI_PAM/1961. 10/348.

lapszerkesztő megszökött. Több ellenforradalmárt őrizetbe vettünk. További távirati utasítást kérünk.”¹²³ Az Obál és Lingauer Albin (1877–1962) közötti konfliktusba ezúttal úgyszintén nem mélyedünk bele, azt azonban közöljük, hogy a kormánybiztos már 1919. március 5-ei bizalmas levelében javasolta a belügyminiszternek a tekintélyes vasi lapszerkesztő internálását, mert Obál szerint „*a forradalmi vívmányok biztosítása Lingauer közszereplésével veszélyeztetve volt.*”¹²⁴

A Tanácsköztársaság legkorábbi szakaszában Obál Béla lendületesen munkához látott, ugyanis – az idézett iraton szerepelő dátum szerint már 1919. március 21-én, aminek tényleges keltezése egy-két nappal később is lehetett – Vas megye járásai főszolgabíróinak, a rendes tanácsú városok polgármestereinek és a megyei rendőrkapitánynak közvetlenül a hatalomváltás után értesítést küldött, amelyben tudatta velük, hogy „*a végrehajtó hatalmat a mai nappal szociáldemokrata kormány vette át, amelynek én vagyok a vármegyei exponense.*” A szöveg további részében ismertette, hogy a „*politikai hatalmat*” azt követően a munkás-katonatanácsok direktóriuma gyakorolja, amelynek ő is tagja, és amelynek minden hivatal, hatóság és intézet köteles magát alárendelni. Figyelmeztetett, hogy minden esetleges szembeszegülővel a munkás- és katonatanács erélyesen fog eljárni. Az értesítést még kormánybiztosi minőségében írta alá.¹²⁵ Ha a fel-

idézett levél tényleg március 21-én íródott, megkérdőjelezhető, hogy a budapesti eseményeknek mennyire volt/lehetett Obál akkor az ismeretében, mivel szociáldemokrata hatalomátvételtől írt, amint azt Károlyiék a második Vix-jegyzék átvétele után ténylegesen tervezték is, valamint kormánybiztosként tüntette fel magát. Az sem kizárt, hogy ez a levél a korábban idézett, már a vármegyei direktórium létrejötte után Budapestre küldött szöveg előtt megszületett.

Mivel a járásokban népbiztoshelyetteseket neveztek ki, az ún. „Vendvidéki járásban”, amely Zala vármegyéből az újonnan létrejött Belatinci járást, Vas vármegyéből pedig a Muraszombati és Szentgotthárdi járások szlovének lakta részét foglalta magában, 1919 áprilisának elején Tkálecz Vilmost nevezték ki Obál helyettesének.¹²⁶ Tkálecz pozíciója folyamatosan erősödött. Ő volt a megyei forradalmi tanács I., Obál Béla vezette ügycsoportja keretében a szlovén ügyek előadója, emellett őt emlegették a muraszombati járási direktórium tényleges vezetőjeként is.¹²⁷ A muraszombati járási végrehajtó testületet, Tkálecz népbiztoshelyettes mellett – bármennyire meghatározó volt is az ő tényleges szerepe –, formálisan a Csernovits Sándor, Füleky József és dr. Ritscher Samuból álló direktórium képezte. Tkálecz és a direktórium a politikai változás után azonnal átvett és a saját érdekeik szerint szerkesztett *Muraszombat és Vidéke* hetilap 1919. március 30-ai számában kiáltvány formájában tájékoztatták az érintett lakosságot a szlovénok lakta területre vonatkozó döntésekről, valamint felhívták őket, hogy békésen fogadják el a változásokat.¹²⁸ Az ún. vendvidéki igazgatóság járási szintű vagy annál

¹²³ MNL VaML XVI-1 b/1. Obál Béla távirata a központi szociáldemokrata pártnak. 61 no/1919. 247. p., 250. p.

¹²⁴ MNL VaML XVI-1 b/1. Obál kormánybiztos 1919. március 5-ei keltezésű bizalmas levele a belügyminiszternek. 35/1919.

¹²⁵ MNL VaML XVI-1 b/1. 251. 4D/1919. Obál kormánybiztos értesítése Vas megye főszolgabíróinak, a rendezett tanácsú városok polgármestereinek és a megyei rendőrfőkapitánynak. 62/1919. 252–253. p.

¹²⁶ MNL VaML XVI-1 b/1. 251.

¹²⁷ Kővér, 2019. 16. p.

¹²⁸ Kiáltvány a vendvidék népéhez! = MéV, 1919. márc. 30. 1. p.

tágabb jellegű hatáskörének a meghatározása nagyon hiányos volt, ezért létezésének rövid időszakában többször okozott félreértéseket, hatáskörzavarokat, amelyekre e tanulmányban nem térünk ki. Leginkább a Károlyi-érában létrehozott „vend kormánybiztosság” folytatásának tekinthető ez az igazgatóság. Bizonyára Tkálecz is így értelmezte a szerepkörét, Obál pedig akkor már a szervezettség kérdéseivel kevésbé foglalkozott. Részben azért, mert még kormánybiztosként, 1919. február 19-én, meghatalmazta Tkálecz Vilmost, akkor a határvédelmi ügyosztály vezetőjét, hogy a nevében a kormánybiztosság hatáskörébe tartozó összes hivatalos és közérdekű ügynél teljhatalmú megbízottként eljárhatott.¹²⁹ Ez arra utal, hogy közöttük erős, nem kizárt, hogy részben személyes érdekből fakadó viszony állt fenn, aminek konkrét okai részben máig ismeretlenek.

Abban az időszakban, 1919. március 1-jei keltezésű levelében Sostarich Elek, szlovén származású muraszombati általános iskolai igazgató megkereste Obált, és tájékoztatta, hogy nálánál nincs Muraszombatban „*lelkesebb és törhetlenebb*” híve a kormánybiztosnak, aki nálánál jobban megérti őt, és egyben felajánlotta készségét az együttműködésre. Hogy ezzel Sostarich – közvetve – figyelmeztette-e Obált a közvetlen hatalmat gyakorló Tkálecz feltételezett túlkapásaira, csak találgathatjuk. Levelében, Obál Béla jellemét túlzott jelzőkkel méltatva, úgy fogalmazott, hogy „*ha netalántán teljesen megbízható emberre szüksége volna, úgy kérem velem rendelkezni,*” mivel – állítása szerint – reá minden körülmények között számíthatott volna a kormánybiztos. A később létrejött ún. vendvidéki direktórium ugyan kinevezte Sostarichot a lakásügyi járási osz-

tály egyik megbízottjává, azonban arra vonatkozóan, hogy a muraszombati iskolaigazgató levele Obált a kormánybiztosság háza táján történő esetleges visszaélések vizsgálatára buzdította volna, nincs tudomásunk.¹³⁰

A Monarchia időszakában két meghatározó, erőteljesen és esetenként túlzottan magyar érzelmű muraszombati értelmiségi, Czifrák János ügyvéd és Sandy Béla jegyző – a Tanácsköztársaság időszakát konzervatív oldalról véleményező – írása, melyet a „kommün” időszakának Vas megyei jellemzése céljából készítettek, arra is kitért, hogy a magyar-osztrák, illetve magyar-jugoszláv határszélen zajló, jelentős mértékben a csempészetten alapuló áruforgalmat Obál Béla kormánybiztos szorgalmazta.¹³¹ Az említett állítást hiteles bizonyítékokkal nem lehet alátámasztani, mert annak aligha volt – vagy ha igen, legfeljebb kis mértékben lehetett – valóságalapja. Obál kétségtelenül kereste a súlyos gazdasági és szociális gondokkal küzdő határ menti térség kereskedelmi és kibontakozási lehetőségeit annak érdekében, hogy a Mura mente magyar fennhatóság alatt maradjon, és e célból támogatta a határon átnyúló kereskedelmet. Ezalatt személyes egzisztenciája sem volt másodlagos számára. Hogy azonban e tevékenység az általa meghozott döntések alapján a csempészetre épüljön, az eléggé tendenciózus bírálatnak tekinthető, ami mögött főképpen az említett szerzőpáros Obál által képviselt, egyre jobban radikalizálódó, szocialista és kommunista nézetekkel szembeni ellenszenvé nyilvánulhatott meg.

¹³⁰ MNL VaML Obál-iratok (XVI. 1.b. 18. doboz.). Sostarich Elek 1919. március 1-jei levele Obál Bélának. 304-305. p.

¹³¹ MNL VaML Muraszombati Járási Főszolgabíró. b. Közigazgatási iratok (továbbiakban: IV. 423.). A bolsevizmus a muraszombati járásban. 946/1920.

¹²⁹ MNLOLK 40. szn. (vegyes iratok)/1919 – XII. 7.

Az viszont helytállóbb vélemény, hogy helyettese, Tkálecz Vilmos jelentős mértékben a csempészetre, valamint egyéni haszonszerzésre alapozta a tájegység kereskedelmi tevékenysége bizonyos részét, ami végül a vesztét okozta. A népbiztoshelyettes kétségtelenül visszaélt Obál bizalmával is, amire azért kerülhetett sor, mert a kormánybiztos, majd népbiztos – amint később is utalunk rá – fizikailag és egyébként is egyre távolabb került a szlovének lakta Mura mentétől és az ott zajló operatív teendőkötől. Ennek ellenére Obál Béla objektív felelőssége jogosan felmerülhetett. Hogy Obál népbiztosként 1919 márciusától mennyire foglalkozott a Mura mente és az ott élő szlovének közösségével, azt is csak részben lehet rekonstruálni. A tájegység élelmiszer-biztosításánál és a határvédelem szervezésénél, akárcsak később is, rendszeresen intézkedett; kéréseket és utasításokat küldött a különböző területeken működő népbiztosoknak. Másrészt az is befolyásolta Muravidékkel összefüggő tevékenységét és mozgásterét, hogy mintegy két héttel a Tanácsköztársaság létrejötte után – amint már korábban is említettük – a budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem Bölcsészeti Karán a „reformáció kora” és „a magyar városok fejlődésének gazdaságtörténete” c. kollégiumok oktatásával bízták meg.¹³²

Az Obállal összefüggő tényezők ellenére a stájer oldalról folyamatosan fenyegető jugoszláv katonai betörés miatt a határvédelem szervezését tovább is kulcsfontosságúnak tekintette. Obál tartott attól, hogy a Tanácsköztársaság keretében intenzíven zajló hadsereg-átalakítás a Mura menti régió határvédelmét

Tkálecz Vilmos, 1918 őszén tartalékos főhadnagy (a képen első feleségével látható), Obál Béla egyik legközelebbi munkatársa és helyettese 1919 első felében. 1919. március 21-e után népbiztoshelyettes, aki visszaélt felesége bizalmával

(Forrás: Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota – Területi és Tanulmányi Könyvtár, Muraszombat)

gyengítheti, ezért azzal a kéréssel fordult március 28-án a hadügyi népbiztoshoz, hogy a vörös hadsereg fölállítására a demarkációs vonalon levő csapatokat ne érintse, mert – amint a levelében fogalmazott – az ellenkező esetben „a Mura mente a legnagyobb veszélynek volna kitéve az imperialista jugoszláv csapatok támadása esetén.”¹³³ A Mura mentén állomásozó katonai egység helyben maradására írá-

¹³² MNL GYMS SL Obál Béla iratai XIV. 66. Tanári működésével kapcsolatos iratok (9–14). 10/1.

¹³³ MNL VaML XVI-1 b/1. Obál Béla népbiztos levele a hadügyi népbiztosnak. 324–325.

nyuló kérelme azonban nem járt sikerrel. A korabeli helyzet megértése céljából szükséges ismertetni, hogy Obál annak ellenére ragaszkodott az említett alakulathoz, a 20. dandárhoz, hogy az ahhoz tartozó katonák többsége eléggé jobboldali beállítottságú volt.¹³⁴ Az említett alakulat legénységének a szemlélete azért alakult úgy, mert 1919. április elejére már csak a 20. dandár II. zászlóalja maradt a térségben, amely többségében a helyi származású legényekből verbuválódott nemzetőrséget is magában foglalta, akik – mint Belatinc környékiek – túlnyomórészt szlovén nyelvű közegekből kerültek ki. Amikor a Vörös Hadsereg 20. dandárhoz tartozó többi alakulatát a román frontra vezényelték, Obál Béla népbiztos kérése ellenére a II. zászlóalj is parancsot kapott az áthelyezésre. E zászlóalj vezetői, miután ultimátumot kaptak, hogy a távozásuk végső időpontja 1919. május 29. lesz – a legénységgel jó kapcsolatot ápoló Tkálec Vilmos utasítására, akivel feltehetően becstelen csempészkereskedelmi ügyeinél is közreműködtek –, megtagadták a parancsot. A zalaegerszegi katonai parancsnokságon már korábban felfigyeltek a Tkálec és a II. zászlóalj közötti sajátos rokonszenvre. A kialakult feszültség tetőpontján Tkálec tényleges ténykedését Obál Béla népbiztos is felismerte, miután egyik bizalmas emberétől, Füleky Józseftől arról aprólékos tájékoztatást kapott. Füleky arról az április 25-ei, Tkálec Vilmos által összehívott és vezetett tanácskozásról ismertette a népbiztost, melynek keretében a Mura mentén állomásozó katonaság felváltására kiküldött budapesti csapatokkal szembeni fegyveres ellenállásáról döntöttek. Erről Obál azonnal beszámolt a hadügyi nép-

biztosságnak, azonban részükről erélyesebb intézkedésre akkor nem került sor, ami – egyebek mellett – azzal magyarázható, hogy a vezérkar nagyobb fajsúlyú teendőikkel volt elfoglalva, másrészt aligha feltételezték, hogy Tkálec Vilmos szélsőséges, ámokfutással felérő döntéshez, az ún. Mura Köztársaság kikiáltásához folyamodik.¹³⁵ Arra vonatkozóan nem találtunk forrást, hogy a kialakult ellentétéről és helyzetről Obál tárgyalt e a helyettesével azt követően, amikor arról hiteles tájékoztatást kapott, érdemben azonban nem folyamodott Tkálec Vilmos hatáskörét korlátozó intézkedéshez. Mindez kihathatott a váratlan lépésre Tkálec részéről, a Mura (Vend) Köztársaság kikiáltására.

Az akkori Magyarország területén a Tanácsköztársaság idején létrejött egyik legkisebb kérészállammal e tanulmányban mélyrehatóan nem foglalkozhatunk, csak érintőlegesen utalunk rá, főképpen Obál népbiztos tevékenysége vonatkozásában. Ismereteink szerint Obál Béla az 1919. május 29-én kora reggel történtekkel kapcsolatban csak két nappal később, május 31-én este szólalt meg először, ezért azt feltételezzük, hogy előtte csak hiányosan értesülhetett róla. Május 31-én telefonon azt magyarázta a hadügyi népbiztosság munkatársának, hogy az általa ellenforradalomnak minősített Mura menti eseményeket miként lehetne semlegesíteni. Arra utalt, hogy „*az ellenforradalmat hamarosan úgy lehetne elfojtani, ha egy repülőgép Alsólendvárról egy terepismerrő emberrel Muraszombat fölé repülne, és ott a municióraktárt felrobbantáná*”. Emellett azt is javasolta, hogy röpiratokat szórjanak a szlovén lakosság közé, melyek révén tájékoztatni kell őket, „*hogy félre*

¹³⁴ Nagy Károly: Az alsólendvai ellenforradalom. Zalaegerszeg, 1925. 16-17. p.; MNL VaML IV. 423. A bolsevizmus a muraszombati járásban. 946/1920.

¹³⁵ Vadász Sándor: Nagyon bizalmas élelmezési helyzetjelentés, 1919. július 25. = Agrártörténeti Szemle, 1980. 3-4. sz. 465. p.

vannak vezetve”. Ezek eléggé irracionális megoldásként hangozhattak akkor – és utólag is annak minősíthetők –, bár ha valaki, akkor éppen Obál ismerhette a Tkáleczi körül toborzott katonák jellemét és erejét. Az utóbbira utalt is említett telefonüzenetében. Azt közölte, hogy Tkáleczi a Mura Köztársaság védelmébe a jugoszlávok elleni határvédelem célját szolgáló egész első védőszakaszt bevonták, ami szerinte kb. 1000 főt jelentett. Obál arról is tudott, hogy a zászlóalj addigi parancsnoka, Győry őrnagy Ausztriába szökött, mert feltéhetően nem akart részt venni a puccsban, ezért a Mura Köztársaság katonaságát Pernetzky százados, volt zászlóaljparancsnok vezette. Pernetzkyről Obál azt állította, hogy „egy alkoholista sikkasztó, akit ártalmatlanná kellene tenni”. A telefonjelentéskor Obál olyan információkkal rendelkezett, hogy a Mura Köztársaság felszámolásával a 2. alsórendvái védőszakasz volt megbízva, amelyet a népbiztos gyengének vélt a feladatra. (Ezért lett volna szerinte szükséges a repülőgépes akció.)¹³⁶

Bár Obál csak közvetve tájékozódott a Mura mentén zajló 1919. május 19-e és június 5-e közötti eseményekről, mert nem tartózkodott a kérészállam területén, a legfelsőbb politikai és katonai körökben a felelőssége emiatt nem volt kisebb. Révész Nándor politikai megbízott, a muraszombati direktórium új, Tkáleczi „állama” fölszámolása után kinevezett elnöke, 1919. június 7-ei táviratában kemény szavakkal bírálta Obált, emellett a szlovén ajkú közösségre nézve téves és sértő véleményt fogalmazott meg. Azt írta, hogy „vend nemzetiség nem

lévén, vend kérdés nincs, vend köztársaság humbug. Tisztán Obál és az ő tapintatlansága hozta felszínre azt a nép és az értelmiség megkérdése nélkül”.¹³⁷ Révésznek abban igaza volt, hogy miután Obált egyetemi tanárrá kinevezték és Budapestre költözött, elhanyagolta a szlovének lakta vidék napi gondjait. Emellett Obál Béla 1919 nyarára Vas vármegyében is kegyvesztett lett, aminek konkrétumaira ezúttal csak röviden térünk ki. A Vas vármegyei „forradalmi” tanács intézőbizottsága 1919. június 11-ei ülésén arról határozott, hogy mivel „Obál Szombat helyről állandóan távol van, többszöri felhívás dacára az általa felvett és kezelt pénzekről el nem számolt, továbbá a vend ügyek terén való szereplésének tisztázása céljából” a testület legközelebbi ülésére kötelező jelleggel meghívták. Az ülésen Obál „szovjet mandátumának” a visszavonását tervezték.¹³⁸ A személyével összefüggő kritikus megnyilatkozások és – jogos vagy vitatható – vádak elemzése hosszúra nyúlna, ezúttal csak azt hangsúlyozzuk, hogy a Vas vármegyei munkástanács 1919. július 1-jei ülésén Obál a megyei tisztségeiből való feltételezhető felmentés elébe ment, ugyanis bejelentette, hogy a Kormányzótanácstól kapott újabb megbízatás következtében távozik a vármegyéből.¹³⁹

A tanácsok országos gyűlésén, amely több mint tíz napon át tartott 1919 júniusában, és amelynek keretében – egyebek mellett – tárgyalták és elfogadták a „proletár Magyarország alkotmányát” is, a központi intéző bizottság tagjai sorába Obál Bélát is megválasztották, ami őt

¹³⁷ Kovács Lajos: Ellenforradalmi mozgalmak a Tanácsköztársaság alatt Zala megyében. In: Tanulmányok a Magyar Tanácsköztársaság Zala megyei történetéből. Szerk. Balázs Béla, Kovács Ferenc. Zalaegerszeg, 1971. 326. p.

¹³⁸ MNL VaML XVI 1b/8. 1919. 3972.

¹³⁹ Dr. Obál Bélára emlékezünk. = Vas Népe, 1987. márc. 28. 5. p.

¹³⁶ Hadtörténelmi Levéltár Keleti ill. Vörös hadsereg Parancsnokság. Hadművelési, hírszerző, tűzérési osztály. 52/16-18. sz. mappa – Hadsereg Parancsnokság 1919. V. 31. (270–339). 293. p.

a Tanácsköztársaság országos szinten fontos vezetői közé sorolta.

Annak ellenére, hogy országos jellegű teendők szervezőmunkájából is kivette a részét, és kardoskodott a kommunista eszmék bizonygatása érdekében, a szlovén közösség státusáról és jogairól sem feledkezett teljesen meg. Az „új” alkotmányról szóló vita során, 1919. június 23-án, annak ellenére, hogy a legfelsőbb jogszabály szerint Magyarországon a „nemzeti kérdés megszűnt”, Obál a felszólalásban – amelynek keretében hangsúlyozta, hogy „mikor egy ezeréves alkotmányt fektetnek sírba, helyébe olyan alkotmány készül, melynek magasztaló elvei még hosszabb időre fogják megszabni a régi Magyarország fejlődését” – kifejtette, hogy az új alkotmány azt is biztosítja, hogy a magyarság nem fog elveszni, hanem a körülötte lévő nemzetek tanítómestere lesz. Továbbá hangsúlyozta, hogy a nem magyar ajkú nemzetek tagjai örülnek, hogy magyarul beszélhetnek, és hogy a saját anyanyelvükön tolmácsolhatják nemzetük körében az alkotmány eszméit, valamint – szerinte – örömmel üdvözölték a jogokat, melyeket a Tanácsköztársaság biztosított nekik. Ezt követően Obál azt kérte a tanácsok országos gyűlése küldöttjeitől, hogy „juttassák kifejezésre azt, hogy ezek a jogok a Vas- és Zalamegyében lakó vendek-re is vonatkoznak.” Majd azzal a kéréssel fordult a testülethez, hogy nyugtassák meg őt abban a hitében, hogy annak ellenére, hogy az alkotmány szövegében nem voltak konkrétan megemlítve, a szlovéneknek is a többi nemzeti-séggel azonos jogokat biztosítanak. Rónai Zoltán (1880–1940) igazságügyi népbiztos, az új alkotmány tervezetének a

kidolgozója, válaszában hangsúlyozta, hogy a szlovéneket ugyanazon jogok illetik meg, mint a többi nemzeti közösséget. Annak a jogegyenlőség tekintetében szerinte nem volt jelentősége, hogy az alkotmány szövegében a németek és ruszinok konkrétan meg voltak említve, mert az csak – állítása szerint – azért történt, mert az említett közösségek voltak a két legnagyobb számú nemzeti etnikum azon a területen, amelyet a Tanácsköztársaság „a kezében tartott”. Geiringer Zsigmond felszólalása után, aki – arra hivatkozva, hogy hosszabb ideig a szlovének között élt – a szlovén közösség tényleges nyelvi és nemzeti igényeit nem ellenezte, de valamennyire vitatta azt, mivel szerinte ők nem követeltek többletjogokat, Rónai népbiztos a válaszában határozottan állította, hogy a kívánságait egyetlen közösségnek sem kell a tanácsok országos ülése elé terjeszteni, mivel arról – az oktatási és kulturális intézményeik rendszeréről, jellegéről – maguk dönthetnek. Az illetékes népbiztos magyarázatával Obál Béla egyetérthetett, mert azt követően az alkotmánynak a nemzeti közösségekre vonatkozó cikkelyét a tanácsok országos gyűlése az előterjesztett formában elfogadta.¹⁴⁰

Július folyamán Obál Béla konkrétabb lépéseket a Mura menti szlovén közösség érdekében, illetve az érintett térség ügyeivel kapcsolatban aligha tett, mivel vélhetően országos jellegű ügyekkel és egyetemi kötelezettségével lehetett elfoglalva. A Tanácsköztársaság amúgy is létezése utolsó fázisába érkezett, a bukása után a szlovének korábbi kormánybiztosa, majd népbiztosa emigrációba kényszerült.

¹⁴⁰ A tanácsok országos gyűlése. = Népszava, 1919. jún. 24. 2-4. p.